

RAMUNĖ VASKELAITĖ

Lietuvių kalbos institutas

SANTRUMPŲ VERTIMAS EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS AKTUOSE: KRITERIJŲ KLAUSIMAS

ESMINIAI ŽODŽIAI: raidinė santrumpa, skiemeninė santrumpa, tikrinis pavadinimas, bendrinis pavadinimas, simbolinis pavadinimas.

ANOTACIJA

Kalbos normas teikiančiuose ar perteikiančiuose darbuose santrumpos paprastai aptarimos kaip rašybos lygmens objektas, tačiau iš trumpo jų aptarimo rašybos skyriuose aiškėja, kad tokie pavadinimų trumpiniai nėra susiję vien su rašybos lygmeniu. Vis dėlto kitais aspektais jie nei rašybos skyriuose, nei juolab kitus kalbos lygmenis apimančiuose darbuose plačiau neaptariami. Santrumpų pastaruoju metu vis gausėjant, įskaitant ir nelietuviškas santrumpas, kurių sudarymo, kaitymo, rašymo ypatumai su minimais lietuvių kalbos rašybos skyriuose sutampa tik iš dalies, vartosenoje kyla įvairių neaiškumų. Šiame straipsnyje, pasitelkus Europos Sąjungos teisės aktų vertimus į lietuvių kalbą, nagrinėjamas vienas iš jų – nelietuviškų santrumpų vertimo klausimas.

ĮVADAS

Bendrinės lietuvių kalbos normas teikiantys darbai, o ir tie, kuriuose normos labiau perteikiamos nei teikiamos (vadovėliai, žinynai ir pan.), rodo, kad santrumpos yra laikomos rašybos lygmens objektu: tiek norminėje *Lietuvių kalbos rašyboje ir skyryboje* (toliau – LKRS),

ties ir kitus kalbos lygmenis apimančiuose darbuose jos minimos rašybos skyriuose. Vis dėlto iš trumpo tuose skyriuose pateikiamo santrumpų aptarimo aiškėja, kad jos nėra susijusios vien su rašybos lygmeniu.

Antai LKRS pateikiama skiltis *Raidiniai pavadinimų sutrumpinimai, arba santrumpos* (LKRS 1992: 73–74) atskleidžia, kad santrumpos gali būti kaitomos linksniais. Pavardijus tokių, kurios sudarytos iš pavadinimo žodžių pirmųjų raidžių, nurodoma, kad kai kurios iš jų esant būtinam reikalui linksniuojamos, galūnes rašant po brūkšnelio ar apostrofo (*TASS-o* arba *TASS'o pranešimas*), o paminėjus iš kelių pirmųjų raidžių ar skiemenų sudarytas santrumpas (*Elfa* ir *Kuzbasas*) pasakoma, kad jos linksniuojamos dažnai. Taip kartu užkliudomas santrumpų sandaros klausimas: vienos sudarytos iš pirmųjų raidžių, kitos iš kelių pirmųjų raidžių ar pirmųjų skiemenų. Rašyti pastarąsias teikiama kitaip nei raidines – tik pirma didžiąja raide, taigi kaip tikrinius žodžius, o kitur – jau kaip simbolinius pavadinimus: „*Euratomas*“, „*Eurostatas*“, „*Unikodas*“ ir kt. (Kazlauskienė 2008: 73). Vadinasi, aktualus ir santrumpų santykio su pavadinimais ar simboliniais pavadinimais klausimas. Kai kuriuose rašybos skyriuose užsimenama apie pasiskolinamas ar tarptautines santrumpos (Linkevičienė 2013: 29), ir taip aiškėja, kad santrumpų gali būti nevienodų pagal kilmę.

Taigi, net ir trumpuose rašybos skyriuose užkliudoma įvairiausių aspektų, bet plačiau jais santrumpos neaptariamos. Ir tai suprantama – ne tokia rašybos skyrių paskirtis. Tačiau kitus kalbos lygmenis apimančiuose norminamojo pobūdžio darbuose santrumpos išvis neaptariamos, ir taip jos šiais aspektais lieka išsamiau neaptartos niekur¹. Gal išsamesnis aptarimas ir nebūtų per

¹ Atsakymų dėl pavienių santrumpų vartojimo pateikiama Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Konsultacijų banke: <http://www.vlkk.lt/konsultacijos>.

daug reikalingas, jei ne santrumpų gausa ir įvairovė, vis didėjanti iš esmės pasikeitus lietuvių kalbos gyvavimo aplinkybėms: anglų kalboje, bent jau administracinio ir mokslinio stiliaus tekstuose, jų vartojama daug, o sudarymo, rašymo, kaitymo toje kalboje ypatumai su aprašomais lietuvių kalbos rašybos skyriuose nesutampa. Tai vartosenoje kelia didelių neaiškumų.

Į neaiškumus dėmesys yra atkreiptas. Antai Gintautas Grigas dvejose publikacijose aptarė neaiškumus, kuriuos kelia kompiuterijos terminijoje plintančios angliškos santrumpos (Grigas 2006, 2011), šio straipsnio autorė – neaiškumus, keliamus ekonomikos tekstuose vartojamų nelietuviškų santrumpų (Vaskelaitė 2011). Studijoje apie simbolinius pavadinimus atskleistas santrumpų ir simbolių pavadinimų santykio neaiškumas (Vaskelaitė 2019: 10–15, 40–45), o Rūta Marcinkevičienė, į santrumpas žvelgdama kaip į akronimus, 2003 m. straipsnyje kaip problemišką kėlė santrumpos ir žodžio santykio klausimą. To straipsnio pabaigoje teigta, kad su akronimais susijusių „klausimų daug, ir į juos atsakyti reikia greitai“ (Marcinkevičienė 2003: 92), bet ir po penkerių metų skelbtame straipsnyje, jau kitos autorės, daroma išvada, kad „būtina tuos dalykus kuo skubiau svarstyti ir pateikti rekomendacijas“ (Kazlauskienė 2008: 74).

Kaip vienas būtinų svarstyti klausimų minimas akronimų vertimas: „Kalbos normintojai turėtų pasvarstyti, kuriuos jų versti, o kuriuos palikti neverstus“ (Marcinkevičienė 2003: 92). A. Kazlauskienė minėjo lietuvinimo klausimą, bet jį irgi konkretino kaip klausimą, „kurioms santrumpoms turi būti verčiamos, kurios – ne“ (Kazlauskienė 2008: 74). Vis dėlto šis klausimas tik keliamas, o nagrinėti jo kalbos normų požiūriu nesiimama. Šiuo požiūriu jis paliestas tik poroje G. Grigo publikacijų (2006, 2011), tačiau jose susitelkta į specifines santrumpas – kompiuterijos terminus, be to, santrumpų vertimas minėtas tik kaip vienas iš nelietuviškų santrumpų pateikimo lietuviškame tekste būdų. Juolab vertimo būdų kontekste santrumpos minimos vertimo teorijos ir praktikos darbuose, kaip antai išsamiajame Liongino Pažūsio veikale *Kalba ir vertimas*, – čia jos

minimos aptariant eksplikacinio pobūdžio pakeitimus ar pridėjimus (Pažūsis 2014: 550–553; 557–558).

Šiame straipsnyje, spausdinamame kalbos normų bei vartosenos tyrimus skelbiančiame žurnale, į santrumpų vertimą, žinoma, bus žvelgiama ne iš vertimo teorijos pozicijų, o kaip į lietuvių bendrinės kalbos normų bei vartosenos objektą. Šiuo požiūriu aktuali problema – kriterijaus klausimas. Kalbos normas teikiančiuose ar perteikiančiuose darbuose pripažįstama, kad lietuviškuose tekstuose santrumpų gali būti vartojama ir nelietuviškų, tačiau kriterijaus, kada vartotinos lietuviška, o kada – nelietuviška santrumpa, dažnai neformuluojama. Tam tikras kriterijus yra suformuluotas norminę galią turinčiame VLKK nutarime, bet jis gana bendro pobūdžio, apima tik raidines santrumpas ir nėra orientuotas į verčiamus tekstus. Verčiamuose tekstuose šį kriterijų keblu taikyti, o kylant keblumų vartosenoje ieškoma savų kriterijų. Į tuos kriterijus ir bus sutelkta ši analizė.

Pasirinkta analizei vartoseną – Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės aktų vertimai. Tačiau tai nereiškia, kad bus nagrinėjamos siauros srities santrumpos, nes ES teisės aktuose vartojama daug tokių, kurios paplitusios ar veikiau paplinta ir kitose administracinės kalbos vartojimo srityse, taip pat mokslinio, publicistinio stiliaus tekstuose, apskritai bendrojoje vartosenoje. O jei kurios ir paplitusios siauriau, vis tiek yra sudarytos kuriuo nors iš rašybos skyriuose minimų arba straipsniuose iškeliamų sudarymo būdų. Vis dėlto net jei aptarsimos santrumpos ir nebus specifinės, jų vartojimo sritis tam tikrais ypatumais pasižymi, o jie gali turėti įtakos santrumpų vartojimo polinkiams. Todėl straipsnio tikslas bus nukreiptas ne į santrumpų vertimą apskritai, o į jų vertimą ES teisės aktuose.

Straipsnio tikslas – išsiaiškinti, koks kriterijus ar kriterijai lemia lietuviškos ar nelietuviškos santrumpos vartojimą ES teisės aktų vertimuose. Uždaviniai – iš pasirinktos

imties išrinkti visas raidines ir skiemenines santrumpas ir, lyginant lietuviškąsias bei nelietuviškąsias įvairiais lingvistiniais požūriais (pagal apimtį, trumpinamo pavadinimo rūšį, pavadinamą objektą, santrumpos sudarymo būdą ir kt.), nustatyti, koks veiksny ar veiksniai turi įtakos lietuviškos ar nelietuviškos santrumpos pasirinkimui. Kiekvienu aspektu santrumpas vertinant atskirame skyriuje, turėtų išryškėti pagrindinis kriterijus ar kriterijai, o jų apibendrinimas bus pateikiamas išvadose. Tokia analizė aktuali kalbos norminimo požūriu, bet kartu ji turėtų būti pravarti tekstų rengėjams, redaktoriams ir vertėjams, apskritai visiems santrumpų kūrėjams ir vartotojams.

Nors formuluojant norminamąjį kriterijų minimas ne santrumpų, o pavadinimų vertimas ir santrumpos darymas iš išversto pavadinimo, kitur kalbama apie santrumpų vartojimą, straipsnyje operuoti tokiais terminais būtų ne tik nepatogu, bet ir netikslu, nes jie suponuoja kitą tiriamąjį objektą. Dėl šių priežasčių bus nevensgiama vartoti termino *santrumpų vertimas*, juolab kad jis jau vartotas R. Marcinkevičienės, A. Kazlauskienės, G. Grigo straipsniuose, o atitinkamai bus vartojami ir terminai *santrumpų vertimo kriterijai*, *verčiamos (išverstos) santrumpos*, *neverčiamos (neišverstos) santrumpos*. Tik, žinoma, terminu *santrumpų vertimas* bus apimami ne visi įmanomi originalo kalboje pavartotų santrumpų pateikimo vertimo tekste būdai, o tik nelietuviškos santrumpos keitimas ar nekeitimas lietuviška santrumpa. Tuo šis terminas skirsis nuo vertimo teorijos darbuose vartojamo termino, kuris, vertimą suprantant kaip teksto viena kalba (pa)keitimą tekstu kita kalba išlaikant tą pačią ar beveik tą pačią reikšmę, apimtų ir kitokius santrumpos perteikimo būdus – praleidimą, pakeitimą, pridėjimą ar pan. (Pažūsis 2014: 550–553; 557–558). Tokių būdų pasitaiko ir tirsimoje vartosenoje, bet jie nebus šio straipsnio objektas. Kitas pagrindinis šio straipsnio terminas – *santrumpos*, taip pat vartojamas ne visų vienodai, bus vartojamas kaip ir ankstesniuose autorės straipsniuose (Vaskelaitė 2011, 2020), t. y.

juo bus apimamos pavadinimų santrumpos, o ne žodžių sutrumpinimai (*doc.*, *pirm.*, *apyl.*, *vlsč.*) ar simboliai (*km*, *h*, *kW*, *Eur*, *EUR*, *€*)².

1. VARTOSENOS YPATUMAI

Suprantama, teisės aktai yra ne autoriniai kūriniai, o institucijos rengiami tekstai, taigi jų rengimas turėtų būti reglamentuojamas ir koordinuojamas. Tai rodo ir daug ES institucijų interneto puslapiuose skelbiamų tekstų rengimo ar vertimo išteklių. Tačiau ES teisės aktai rengiami ne vienoje, o keliuose institucijose (Europos Parlamente, Taryboje, Europos Komisijoje ir kt.), taigi ir koordinavimo esama ne tik institucinio, bet ir tarpinstitucinio.

Vienas tarpinstitucinį koordinavimą rodančių šaltinių yra *Institucijų leidinių rengimo vadovas* (toliau – LV), kuriuo orientuojamasi tiek į *Oficialiojo leidinio*³, kuriame skelbiami ES teisės aktai, tiek į kitų leidinių, leidžiamų ES institucijų, rengėjus. *Oficialiajame leidinyje* skelbiami ir lietuviški teisės aktų vertimai, tad suprantama, kad LV formuluojamų nuostatų turi laikytis ne tik tekstų rengėjai, bet ir vertėjai. O tos nuostatos apima tiek reikalavimus dėl teisės akto sandaros (pirma dalis) ar leidinio rengimo (antra dalis), tiek ir rašybos bei skyrybos dalykus. Štai trečiojoje dalyje skelbiamos visoms ES oficialiosioms kalboms bendros taisyklės, apimančios tokius rašybos dalykus kaip išnašų nurodymas, adresų ar telefono numerių rašymas, o ir kitų kalbos lygmenų dalykus, kaip antai nurodymas, kad teisiniuose dokumentuose bendros ES valiutos pavadinimo vardininko forma būtų rašoma *euro* (*vienas euro*). Ketvirtoje šio 24 oficialiomis kalbomis

² Beje, viename iš anksčiau skelbtų straipsnių pateikiama ir išsami termino vartojimo apžvalga (Vaskelaitė 2011: 61–66).

³ Visas pavadinimas – *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*.

skelbiamo vadovo dalyje jau pateikiamos nacionalinės kalbos taisyklės, lietuviškojoje versijoje – lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos taisyklės. Iš įvadinių LV dalių aiškėtų, kad jis yra ne tik koordinuojamojo, bet ir reglamentuojamojo pobūdžio: „Vadove nustatytos bendros taisyklės iš esmės yra viršesnės už kitur nustatytas ar anksčiau taikytas taisykles; jos turi būti taikomos visuose rašytinės procedūros etapuose.“

Labiau koordinavimo nei reglamentavimo siekį atskleistų ES vertėjų naudojamos terminologijos duomenų bazės IATE apibūdinimas. Iš jo matyti, kad sąvokas į šią bazę įrašo patys vertėjai (ir terminologai), ir jas gali įrašyti laisvai – tas, „kurios, jų nuomone, jiems yra naudingos darbe“ (DUK 2020). O ir naudotis šia baze siūloma palyginti laisvai – atsižvelgiant į čia žymimą termino patikimumą: „svarbu, kad kiekvieną sprendimą vertintumėte pagal jo privalumus. Jei nurodytas žemas termino patikimumas ir apie jį nepateikta jokios papildomos informacijos – tikriausiai neverta juo akiai pasikliauti. Kita vertus, jei pateikta termino apibrėžtis ir patikimos nuorodos bei kita informacija, juo veikiausiai galite pasitikėti. Vertindami terminų patikimumą remkitės savo nuomone ir minėtais kriterijais“ (DUK 2020).

Dar viena koordinuojamojo pobūdžio⁴ priemone ar ištekliumi orientuojamasi jau tiesiogiai į vertėjus. Tai *ES institucijų vertimo į lietuvių kalbą vadovas* (toliau – VV), kuris ne tik skelbiamas elektronine forma, bet ir yra išleistas atskiru leidiniu⁵. Išleistas, kaip ir LV ketvirtoji dalis, daugiausia apima lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos dalykus, tačiau, kaip nurodoma įvade, jis yra tęstinis ir bus pildomas (VV 2014: 6).

⁴ Tarpinstitucinio koordinavimo siekį atskleidžia įvadas: „daugelio ES institucijų vertimo į lietuvių kalbą skyriai ar departamentai turi pasirenge didesnių ar mažesnių vertimo vadovų, gairių ar nurodymų. Norint pasidalyti sukaupta patirtimi, suvienodinti visų institucijų nuostatas ir pateikti tai, kas išties aktualu vertėjams, imtasi rengti bendrą *ES institucijų vertimo į lietuvių kalbą vadovą*“ (VV 2014: 6).

⁵ *ES institucijų vertimo į lietuvių kalbą vadovas*, Liuksemburgas, 2014.

Taigi, tarpinstituciniu lygmeniu koordinuojami ir reglamentuojami ne tik tekstų rengimo, bet ir kalbos dalykai, tačiau kartu aiškėja tai, kad jie nėra nustatomi be vertėjų žinios. Antai VV, kaip nurodyta pratarinėje (VV 2014: 5), yra suderintas tarp visų ES institucijų vertėjų (ir redaktorių, teisininkų lingvistų). LV apibūdinamas kaip „unikalus kalbinių redakcijų derinimo rezultatas“, o konkrečiau nurodoma, kad jam rengti buvo suburtas Tarpinstitucinis valdymo komitetas, kuris paskyrė kiekvienos institucijos ir kalbos atstovus, ir šie dirba vadovaujami Leidinių biure veikiančios koordinavimo grupės. Vis dėlto nors minimi tik atstovai, teikti pasiūlymus kviečiami visi (autoriai, redaktoriai, teisininkai lingvistai, terminologai, korektoriai), įskaitant ir vertėjus. Visi besinaudojantys LV kviečiami reikšti nuomonę, siųsti naudingą informaciją, pranešti apie kiekvieną klaidą ar praleidimą.

Nesant ES institucijų darbuotoju, sunkiau būtų spręsti, kiek rengiant visą šią medžiagą gali turėti įtakos lietuvių kalbos specialistai. Iš VV įvado matyti, kad jį rengė Europos Komisijos Vertimo raštu generalinio direktorato Lietuvių kalbos departamentas, apsvaistė speciali VLKK pakomisė (VV 2014: 6), taigi šis leidinys ir rengtas, ir svarstytas lietuvių kalbos specialistų. Tame įvade nurodyta ir tai, kad glaudžiai bendradarbiaujant su Lietuvių kalbos departamentu parengta ir LV ketvirtoji dalis, taip pat apimanti lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos taisykles. Tačiau neaišku, kiek lietuvių kalbos specialistai gali turėti įtakos kitoms LV dalims. Iš LV įvado matyti, kad šiuo 24 oficialiosiomis ES kalbomis rengtu vadovu derinti įvairių kalbų reikalavimai, ir tai apibūdinta kaip sunkus darbas: „Suvienodinti tokiam dideliame kalbų skaičiui taikomus kalbinius reikalavimus atrodė utopija. Nepaisant to, šis sunkus darbas užbaigtas sėkmingai, o jo rezultatas – *Institucijų leidinių rengimo vadovas* – 24 oficialiosiomis kalbomis pateikiamas internete.“ Dar aiškėja, kad vadovą rengiant vadovautasi „institucijų daugiakalbystės principu, pagal kurį visomis oficialiosiomis kalbomis parengti tekstai turi ne tik atitikti kiekvienos kalbos ypatumus, bet ir

būti palyginami.“ Ko gero, šis daugiakalbystės principas, poreikis derinti skirtingų kalbų reikalavimus ir bus pagrindinis nagrinėsimos vartosenos ypatumas, ją skiriantis nuo Lietuvoje rengiamų teisės aktų ar kitų lietuviškų tekstų, kuriuos rengiant poreikio laikytis tokių principų nekyla.

Santrumpų vartojimo dalykų apimama visuose paminėtuose šaltiniuose. Štai LV pateikiama skiltis *Sutrumpinimai ir santrumpos*, kurioje santrumpos suskirstomos į akronimus (arba raidines santrumpas) ir skiemenines santrumpas. Santrumpų pateikiama ir kituose skyriuose, pavyzdžiui, vardijant ES institucijų ir organų oficialiuosius pavadinimus, o LV prieduose pateikiamas pagrindinių akronimų ir santrumpų sąrašas (2 priedas). Į vertimus orientuotame VV formuluojamos skiemeninių santrumpų rašymo taisyklės. Bazėje IATE santrumpų irgi pateikiama, ir iš šalia teikiamų nesutrumpintų pavadinimų matyti, kad vienos jų lietuviškos, kitos – sudarytos iš nelietuviškų pavadinimų. O visai neseniai paskelbta ir dar viena priemonė, orientuota tiesiogiai į santrumpų vertimą – *Santrumpų vartojimo į lietuvių kalbą verčiamuose ES dokumentuose praktika ir rekomendacijos* (toliau – SVPR). Joje vardijami santrumpų vartojimo ES dokumentuose būdai, net formuluojami lietuviškos ar nelietuviškos santrumpos pasirinkimo kriterijai, tačiau šios rekomendacijos – ne norminamasis veikalas, o vertėjams skirta darbo priemonė, taigi ir formuluojamieji kriterijai veikia yra vertėjams patogiu būdu dėstomos gairės, nuorodos, o lingvistiniu požiūriu jie vieni kitus tarsi dubliuoja ir ne visi yra lingvistiniai. Antraštėje užrašyta data – *2020 04 08* – rodo, kad priemonė paskelbta neseniai, bet kartu antraštė – *praktika ir rekomendacijos* – rodytų, kad joje gali būti apibendrinama jau ir iki tol taikyta praktika.

Kaip matyti, santrumpų vartojimą ES institucijose numatančių priemonių esama ne vienos, taigi, nesant ES institucijų vertėju ar tekstų rengėju, sunku būtų spręsti, kokia tvarka jomis

naudojamasi, kuriai teikiama pirmenybė ir pan. O ir pačių priemonių skelbiama daugiau, nei išvardyta, pavyzdžiui, *Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos bendrasis praktinis vadovas asmenims, rengiantiems Europos Sąjungos teisės aktus*⁶, *Įprasta teisėkūros procedūra priimamų aktų pateikimo ir rengimo taisyklių bendrasis rinkinys*⁷, bazės, terminų žodynai⁸. Taigi, santrumpų vartojimo polinkiai ES institucijų verčiamuose tekstuose veikiausiai yra kombinuoto ar hierarchinio įvairių priemonių bei kriterijų taikymo rezultatas. Todėl analizei geriausia rinktis realiąją vartoseną, t. y. į lietuvių kalbą išverstus teisės aktus.

Tokie dokumentai pateikiami ES teisės aktų bazėje *EUR-lex*⁹. Iš jos šiam darbui atsirenkama 100 bene stambiausios apimties teisės aktų – reglamentų ir direktyvų, gal kiek labiau orientuojantis į ekonomikos ir finansų sritis. Imtis sudaroma iš 2000–2020 m. reglamentų ir direktyvų, į ją stengiantis įtraukti kiekvienų metų dokumentų, kad paaiškėtų, ar esama santrumpų vartojimo kaitos. Iš tos imties išrenkamos visos raidinės ir skiemeninės santrumpos ir jos analizuojamos įvairiais lingvistiniais požiūriais, lyginant santrumpų vartojimą ir su atitinkamais teisės aktais anglų kalba (jie taip pat skelbiami bazėje *EUR-lex*). Ne visi dokumentai gali būti versti iš anglų kalbos, tačiau beveik visų pavartotųjų santrumpų kilmę angliški tekstai atskleidžia, taigi gal kiek sąlygiškai anglų kalba tekste bus vadinama originalo kalba. Tik kelių santrumpų kilmės šių tekstų pagrindu nepavyko nustatyti, todėl jų kilmės pagrindo ieškota dar ir atitinkamuose teisės aktuose prancūzų kalba (jie taip pat skelbiami bazėje *EUR-lex*). Beje, šiuo straipsniu apimamos tik iš pirmųjų raidžių ir skiemenų sudarytos santrumpos, nes manoma, kad

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/content/techleg/KB0213228LTN.pdf>

⁷ https://www.consilium.europa.eu/media/21451/joint-handbook-lt-may-2016_2017_04_26_def.pdf

⁸ <https://ec.europa.eu/info/resources-partners/translation-and-drafting-resources>

⁹ <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html?locale=lt>

kitokių (sudarytų įtraukiant kitas santrumpas, žodžius, skaitmenis, simbolius ir pan.) vertimo, o ir klasifikacijos, klausimai turėtų būti atskiro straipsnio objektas.

2. PAPLITIMO KRITERIJUS

Norminamasis kriterijus yra formuluojamas VLKK nutarime *Dėl lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos* (VLKK 1997), skyrelyje *Dėl raidinių santrumpų*. Šiuo skyreliu, tiesa, labiausiai orientuojamasi į santrumpų transliteravimo, arba perrašos, klausimą: pirmuoju jo papunkčiu nustatoma, kad „[N]elietuviškos (tarptautinės) santrumpos, sudarytos iš lotyniškų raidžių, lietuviškuose tekstuose rašytinos taip, kaip rašomos originalo kalboje“, antruoju – kad „[N]elotyniško pagrindo rašmenis vartojančių kalbų santrumpos perrašomos lietuviškais rašmenimis“. Tačiau kartu pateikiamas trečiasis papunktis, kuriuo priduriama: „Jei kitų kalbų pavadinimai plačiai vartojami išversti į lietuvių kalbą, raidinės santrumpos daromos iš jų lietuviško varianto.“ Taigi, kriterijus orientuotas į pavadinimo paplitimą: jei pavadinimas plačiai vartojamas išverstas į lietuvių kalbą, santrumpa vartotina lietuviška, kitais atvejais ji gali būti paliekama tokia, kokia pavartota originalo kalboje. Tačiau skyrelio pavadinimas rodo, kad tokia formuluote apimamos tik raidinės santrumpos, tai patvirtina ir teikiami pavyzdžiai. 2000 m. santrumpų klausimu priimamas ir atskiras nutarimas, tačiau jame tik išvardijamos 6 Europos bendrijų pavadinimų ir valstybių Europos Sąjungos narių bendradarbiavimo sričių pavadinimų santrumpos ir nurodoma, kad lietuvių kalba parengtuose dokumentuose ir kituose tekstuose jos vartotinos lietuviškos (VLKK 2000).

Į paplitimą orientuotas kriterijus gana bendro pobūdžio. Juk nėra kaip nustatyti, ar pavadinimas paplitęs, o juolab – ar jis paplitęs plačiai. Taigi, kaip autorės jau atkreiptas dėmesys mokslo sklaidos straipsnyje, nė vartosenoje subjektyvumo apie tai sprendžiant neišvengiama (Vaskelaitė 2002: 4). Terpę interpretuotei sudaro ir formuluotė „plačiai vartojami išversti į lietuvių kalbą“. Ji tarsi rodytų, kad kalbama ne apie pavadinimo, o apie išversto į lietuvių kalbą pavadinimo platų vartojimą, bet juk tiesioginės reikšmės pavadinimai į lietuvių kalbą šiaip jau turėtų būti verčiami visi, jei tai ne asmenvardžiai ar vietovardžiai. Kita vertus, nuo vertėjo ir priklauso, ar pavadinimas paplis išverstas į lietuvių kalbą (o nuo ES teisės aktų vertėjų priklauso dar ir tai, kokia paplis to pavadinimo santrumpa, nes verčiamuosius ES reglamentus Lietuvai privalu taikyti, direktyvas – perkelti į nacionalinę teisę¹⁰). Taigi, šia trumpa formuluote veikiausiai orientuotasi ne į verčiamus tekstus, juolab ne į tekstus, verčiamus europinėse institucijose. Beje, įmanoma ir dar viena interpretacija, nors formuluotė jos ir nerodytų: verstinos tik tos santrumpos, kurios nevartojamos be pavadinimų, o jei paplitusi tik santrumpa ir visas pavadinimas nepaplitęs, santrumpą galima pateikti originalo kalba.

ES teisės aktų vertimai rodo, kad verčiami beveik visi pavadinimai – ir tikriniai, ir bendriniai, išskyrus simbolinius. Originale dauguma atvejų pirma pateikiamas visas pavadinimas, šalia skliaustuose – santrumpa, ir toliau vietoj viso pavadinimo vartojama santrumpa, pvz.: *The harmonised index of consumer prices (HICP) is designed to measure inflation in a harmonised manner across Member States. The Commission and the European Central Bank (ECB) use the HICP in their assessment of price stability in the Member States under Article 140 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU)*. Atitinkamai verčiama ir lietuviškame tekste:

¹⁰ <https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/applying-eu-law>

Suderintas vartotojų kainų indeksas (toliau – SVKI) skirtas tam, kad visose valstybėse narėse infliacija būtų matuojama suderintu būdu. Komisija ir **Europos Centrinis Bankas (toliau – ECB)** naudoja **SVKI** vertindami kainų stabilumą valstybėse narėse pagal **Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 140 straipsnį**. Tais retais atvejais, kai originale pirma pateikiama santrumpa, o skliaustuose – visas pavadinimas, kaip antai *The Commission report on the second phase of the **SLIM exercise (Simpler Legislation for the Single Market)** recommended that a study be carried out to determine*, tokia tvarka perteikiama ir vertime: *Komisijos ataskaitoje apie antrąjį **SLIM (Supaprastinti vienos bendros rinkos teisės aktai)** panaudojimo etapą rekomenduojama, kad būtų atliktas tyrimas*. Kelios santrumpos, būtent *EU, EC, IT, OJ, JHA, EEC, ISO, SMS*, angliškuose tekstuose vartojamos pavadinimo nepateikiant – taip jos vartojamos ir atitinkamuose lietuviškuose tekstuose, tik kai kurios (*ES, EB, IT, OL, TVR* ir *EEB*) pateikiamos išverstos. Taigi, paisoma originalo. Tiesa, originale pavartota santrumpa vertime gali būti ir praleidžiama ar išplečiama papildomu žodžiu¹¹, bet jeigu originale ji nepavartota, lietuviškame tekste santrumpos neįsivedama. Kitaip tariant, vertėjas nėra visiškai laisvas įsivesti, darytis ir vartoti santrumpas, kaip tokią laisvę turi autorius. Beje, tai dar viena priežastis, kodėl straipsnyje kalbama apie santrumpų vertimą, o ne apie jų darymą iš verčiamų ar neverčiamų pavadinimų.

Taigi, pavadinimai verčiami, tačiau santrumpos vienos verčiamos, kitos paliekamos tokios, kokios pavartotos originale, plg.: *Europos finansų priežiūros institucijų sistema (toliau – **EFPI**) turėtų būti siekiama pašalinti tokius trūkumus; Įsteigiama Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistema (toliau – **EMAS**); programa „Copernicus“ turėtų būti laikoma Europos įnašu kuriant*

¹¹ Tokių būdų minima ir SVPR, pavyzdžiui, nurodoma, kad jei originalo dokumente santrumpa pavartota tik vieną ar kelis kartus, į lietuvių kalbą verčiamame dokumente geriau vartoti nesutrumpintą žodžių junginį arba kad prie santrumpos gali būti pridamas atitinkamas bendresnės reikšmės žodis (*SWIFT kodas, NACE klasifikatorius*) ir kt. (SVPR 2020: 8).

*Pasaulinę Žemės stebėjimo sistemų sistemą (toliau – **GEOSS**), kurią rengia Žemės stebėjimo grupė (toliau – **GEO**)¹². Iš šių pavyzdžių sugretinimo būtų nesunku pasidaryti išvadą, kad yra taikomas norminamasis kriterijus, t. y. paplitusio pavadinimo santrumpa pateikiama lietuviška (**EFPIŠ**), nepaplitusio (tai rodo kontekstas – Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistema dar tik įsteigiama) – tokia, kokia pavartota angliškame tekste (**EMAS**), nelietuviškos paliekamos ir tokios santrumpos, kurių paplitimas neaiškus (**GEOSS**, **GEO**). Tačiau tai paneigia vien jau teisės aktų antraštės, kuriose įvardijami steigiamieji objektai. Tokių objektų pavadinimai vienodai nepaplitę, bet nelietuviškos santrumpos pateikiamos tik kai kurių, pvz.: *Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1971 (2018 m. gruodžio 11 d.), kuriuo įsteigiama Europos elektroninių ryšių reguliuotojų institucija (**BEREC**) ir **BEREC** paramos agentūra (**BEREC** biuras); 2018 m. rugsėjo 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1240, kuriuo sukuriama Europos kelionių informacijos ir leidimų sistema (**ETIAS**); Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/1238 (2019 m. birželio 20 d.) dėl visos Europos asmeninės pensijos produkto (**PEPP**)¹³. Kitos jau iš karto, pavadinimui dar nespėjus paplisti, teikiamos lietuviškos, pvz.: 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1211/2009 dėl Europos elektroninių ryšių reguliuotojų institucijos (**EERRI**) ir Biuro įsteigimo; Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2017/1601 (2017 m. rugsėjo 26 d.), kuriuo sukuriamas Europos darnaus vystymosi fondas (**EDVF**), **EDVF** garantija ir **EDVF** garantijų fondas; 2017 m. lapkričio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2017/2226, kuriuo sukuriama atvykimo ir išvykimo sistema (**AIS**).**

¹² Čia ir toliau bus cituojama tik rišli sakinio dalis, aktuali santrumpos vartojimo požiūriu: praleidžiamoji sakinio pradžia ar pabaiga kupiūra nežymima. Kadangi šio tyrimo požiūriu konkretus santrumpos šaltinis neaktualus, jis pateikęs pavyzdį nenurodomas, o visų naudotų šaltinių sąrašas pateikiamas straipsnio gale.

¹³ Antraštės, kaip ir cituojami sakiniai, taip pat pateikiamos sutrumpintos.

Tačiau ir pavadinimui paplitus santrumpos vartojimas nekinta. Šiam tyrimui imta 20 metų laikotarpio medžiaga, ir per jį įsteigtų objektų pavadinimai tarsi turėjo paplisti, kai kurie plačiai vartojami kituose ES institucijų teisės aktuose, tačiau bent jau ši imtis perėjimo nuo nelietuviškos prie lietuviškos santrumpos nerodo. Išimtyse joje pasitaikė tik trys, o ir jos veikiau rodo atvirkštinį polinkį. Senesnio laikotarpio Europos Parlamento ir Tarybos reglamentuose, pavyzdžiui, 2013 m. priimtame reglamente Nr. 575/2009, buvo vartojama lietuviška santrumpa *EDPPI* (Europos draudimo ir profesinių pensijų priežiūros institucija), o naujesniuose, pavyzdžiui, 2019 m. priimtame reglamente 2019/1238 ar 2020 m. reglamente 2020/1503, jau vartojama angliškos kilmės *EIOPA*. Europos prieglobsčio paramos biuro pavadinimas 2013 m. reglamente Nr. 604/2013 trumpintas kaip *EPPB*, o 2019 m. reglamente jau trumpinama *EASO*. Dar vienos santrumpos vartojimas rodytų svyravimą: 2011 m. direktyvoje 2011/61/ES, 2014 m. reglamente Nr. 806/2014, 2019 m. reglamente 2019/1156 vartojama *EVPRI* (Europos vertybinių popierių ir rinkų institucija), bet skirtingų metų dokumentuose pasitaiko ir *ESMA* (2014 m. reglamentas Nr. 909/2014, 2020 m. direktyva 2020/1504). Tiesa, naujausiuose teisės aktuose (2020 m. spalio 7 d. reglamente 2020/1503, 2020 m. birželio 24 d. reglamente 2020/873) vartojama *ESMA*, taigi ir šiuo atveju pereinama prie angliškos kilmės santrumpos. Žinoma, analizuojama imtis visos ES teisės aktų bazės neatstoja, tačiau ji pakankamai atskleidžia polinkį, kad santrumpas teisės aktuose siekiama vartoti nuosekliai. Kad siekiama to vienodumo, rodytų ir jau aptartos darbo priemonės – jose skelbiami ES institucijoms bendri santrumpų sąrašai, vienodos santrumpos, vienodos taisyklės. Atskirai patikrinta ir 20 po SVPR paskelbimo (po 2020 04 08) priimtų reglamentų bei direktyvų, ir juose santrumpų vartojimo pokyčių taip pat nenustatyta, tačiau, žinoma, jiems išryškėti reikėtų didesnio laiko tarpo (kad būtų priimta daugiau direktyvų ir reglamentų).

Suprantama, ES teisės aktuose vartojama ne tik steigiamų objektų pavadinimų, taigi paplitimo kriterijus tarsi galėtų turėti įtakos sprendžiant dėl jų trumpinimo. Kad toks kriterijus tam tikros įtakos gali turėti, tarsi rodytų ir SVPR, kur vardijami 7 santrumpų pasirinkimo kriterijai (šaltinis, tradicija, atpažįstamumas, simbolinė reikšmė, paplitimas, glaustumas ir garsinė sandara, žymimas objektas), ir kaip antrasis paminima tradicija. Tiesa, jis neaiškinamas, tik pateikiama po pora lietuviškų ir nelietuviškų santrumpų pavyzdžių (*ESBO* – Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija, *PSO* – Pasaulio sveikatos organizacija ir *NATO*, *UNESCO*), o iš jų sunku spręsti, ar turima omenyje santrumpos vartojimo tradicija apskritai, ar tradicija ES teisės aktuose. Šiaip ar taip, kaip pirmasis kriterijus minimas šaltinis, o iš jo konkretinimo aiškėja, kad santrumpas verčiant pirmiausia privalu paisyti steigiamųjų dokumentų, kitų teisės aktų, kompetentingų subjektų nurodymų ar oficialių pareiškimų. Tai pabrėžiama ir pastaba: „Europos Sąjungos agentūrų ir įstaigų pavadinimų santrumpos vartojamos tokios, kokios nurodytos steigiamuosiuose dokumentuose. Kadangi visų agentūrų ar įstaigų pavadinimų santrumpų steigiamuosiuose dokumentuose nėra, rekomenduojama jas tikrinti duomenų bazėje IATE, kur pateikiama naujausia informacija ir kompetentingų subjektų nurodymai ar oficialūs pareiškimai“ (SVPR 2020: 12). Taip aiškėja metalingvistinio veiksnio svarba – santrumpos turi būti vartojamos tokios, kokios yra nurodytos kompetentingų subjektų, pavartotos dokumentuose. Tiesa, tai nereiškia, kad jos turi būti tik nelietuviškos. Antai kad ir LV, kuriuo vertėjams taip pat nurodoma vadovautis (SVPR 2020: 12), vienos pavadinimų santrumpos yra nelietuviškos (*EASO* – Europos prieglobsčio paramos biuras, *EUIPO* – Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnyba), kitos – lietuviškos kilmės (*EIB* – Europos investicijų bankas, *EAA* – Europos aplinkos agentūra, *EIVT* – Europos išorės veiksnių tarnyba).

Beje, paplitimo kriterijus SVPR irgi minimas (kaip penktasis), tačiau jis formuluojamas ne kaip pavadinimo, o kaip santrumpos paplitimas, ir ne kaip paplitimas lietuvių kalboje, o kaip paplitimas kitose kalbose: „Skolintinė santrumpa gali būti pasirenkama, jei ji plačiai vartojama kitose kalbose (pagal IATE duomenis)“ (SVPR 2020: 13). Lietuvių kalbos norminamojo pobūdžio darbuose toks kriterijus neformuluojamas, tačiau kai kurių interpretacijos galimybių sudaro jau aptarto norminamojo kriterijaus formulavimo kontekstas. Minėtame skyrelyje *Dėl raidinių santrumpų* pateiktu pirmuoju papunkčiu pasakyta, kad iš lotyniškų raidžių sudarytos nelietuviškos (tarptautinės) santrumpos rašytinos taip, kaip originalo kalboje, ir, šio papunkčio nesiejant su trečiuoju, galima pasidaryti išvadą, kad taip gali būti rašomos visos nelietuviškos (tarptautinės) santrumpos. Net jei šiuo atveju skliaustai ir rodo ne sąvokų tapatinimą, o tikslinimą (kad iš „nelietuviškų“ vartotinos tik „tarptautinės“), vis dėlto nei šiame nutarime, nei kur kitur terminas *tarptautinė santrumpa* neaiškinamas. Nepaaiškintas jis sudaro terpę įvairioms interpretacijoms, kad ir tarptautinės santrumpos ir tarptautinio žodžio tapatinimui, o pastarojo dabar jau esama ne vienos sampratos. Antai *Lietuvių kalbos enciklopedijoje* terminas *tarptautiniai žodžiai* aiškinamas kaip „bendrinei kalbai priimtini (nelaikomi barbarizmais) skoliniai, kurių svetimą kilmę aiškiai patvirtina bent dalis svarbiausiųjų tarptautinių bendravimo (arba ir klasikinių) kalbų ir kurie neturi neabejotinų skolinimo iš kurios nors gretimos kalbos pėdsakų“ (LKE 2008: 547)¹⁴. Ėmus santrumpoms taikyti tokią analogiją, išties išeitų, kad užtenka kelių kalbų, kuriose pavartota angliška santrumpa, ir jos jau galima neversti, nors, pavyzdžiui, LKRS kaip tarptautinės minimos tik santrumpos *PS* ar *P.S.* (lot. *post scriptum*), *NN* ar *N.N.* (lot. *nomen*

¹⁴ Praktiškai tokia samprata jau yra pritaikyta naujausiame tarptautinių žodžių žodyne (TŽŽ 2013). Išsamią tarptautinio žodžio sampratų apžvalgą prieš aptardama tarptautinius kompiuterijos ir informatikos terminus pateikia P. Zemlevičiūtė (2018: 153–154).

nescio), *MDS* ar *M.D.S.* (lot. *misce, da, signa* arba *misceatur, detur, signetur*), taigi lotyniškų posakių ar žodžių pagrindu sudarytos santrumpos (LKRS 1992: 74). Kiek tarptautinės santrumpos ir tarptautinio žodžio analogija galima, geriau parodytų santrumpos ir žodžio santykio tyrimai, bet šis klausimas, jei turėsime omenyje R. Marcinkevičienės straipsnį, kol kas ne tirtas, o veikiau tik keltas.

SVPR vardijant šaltinius, tik po steigiamojo dokumento, kito teisės akto, kompetentingo subjekto nurodymo ar oficialaus pareiškimo paminimas norminamasis šaltinis, kuriam čia atstovauja IATE, Lietuvos Respublikos terminų bankas, enciklopedija, žodynas, vadovėlis ir pan. (SVPR 2020: 12). Taigi, vien tai rodo, kad ES institucijose taikomi santrumpų vertimo kriterijai su norminamuoju kriterijumi, nustatytu VLKK nutarime, nesutampa. Kaip aiškėja, nagrinėjamą vartoseną turėtų gerokai reguliuoti nelingvistinis, arba metalingvistinis, veiksnys, bet ar joje neišryškėja lingvistinio pobūdžio dėsningumų? Tai toliau ir bus aiškinamasi.

3. APIMTIS

Raidinių, t. y. iš pavadinimo žodžių pirmųjų raidžių sudarytų, santrumpų 100 teisės aktų rasta 214 (skaičiuotos tik nesikartojančios santrumpos). Tris iš jų vertinti vertimo požiūriu keblu, nes lietuviško ir angliško pavadinimo žodžių pirmosios raidės sutampa: *VIS* (Vizų informacinė sistema ir *Visa Information System*), *ESI* (Europos struktūriniai ir investicijų ir *European Structural and Investment*) fondai ir *ETSI* (Europos telekomunikacijų standartų institutas ir *European Telecommunications Standards Institute*). Kadangi santrumpos, kaip jau apžvelgta, tekstuose pateikiamos po pavadinimo, kuris bet kuriuo atveju yra verčiamas, nėra kaip išsiaiškinti,

kurio pavadinimo pagrindu yra sudarytos šios trys santrumpos. Taigi, toliau vertimo požiūriu bus vertinama 211 santrumpų.

Dviraidžių santrumpų grupė akivaizdesnių polinkių neišryškina. Nelietuviškos rastos tik dvi, būtent *CV* (*Curriculum Vitae*) ir *SE* (Europos bendrovės), tačiau ir lietuviškųjų rasta tik 6: *JT* (Jungtinės Tautos), *ES* (Europos Sąjunga), *IT* (informacinės technologijos), *EB* (Europos Bendrija), *OL* (*Oficialusis leidinys*) ir viename teisės akte pateikta *MA* (mokėjimo apimtis). Visos lietuviškos dviraidės santrumpos, išskyrus paskutinę, vartojamos pavadinimo nepateikiant, *EB* paprastai eina nurodomų teisės aktų antraščių dalimi, pvz.: *jie atitinka dabartines bankininkystės sektoriaus ir Direktyvos 2004/39/EB taisykles ir tvarką*. Santrumpa *OL* (*Oficialusis leidinys*) vartojama išnašose, minint cituojamų teisės aktų paskelbimo šaltinį, pvz.: **OL L 25, 2009, 1, 29, p. 28**. Sprendžiant iš SVPR, toks menkas dviraidžių santrumpų rinkinys gali būti siekio jų vengti rezultatas – vertėjams nurodoma, kad jei žodžių junginį sudaro tik du dėmenys arba jį įmanoma sutrumpinti iki dviejų dėmenų, lietuviškuose dokumentuose santrumpos geriau nevartoti (SVPR 2020: 10).

Ilgų raidinių santrumpų irgi pasitaiko tik pavienių. Iš šešiaraidžių nelietuviškųjų rasta *CEIOPS* (Europos draudimo ir profesinių pensijų priežiūros institucijų komitetas), iš lietuviškųjų – *EŽŪOGF* (Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas), *EŽŪFKP* (Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai) ir *KIPVPS* (kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektai). Septynraidė santrumpa tik *EDPPPIK* (Europos draudimo ir profesinių pensijų priežiūros institucijų komitetas).

Kaip gausiausi išsiskiria triraidžių ir keturraidžių santrumpų rinkiniai (žr. 1 lent.). Pastarasis akivaizdesnio dėsningumo neišryškina: lietuviškų raidinių santrumpų rasta 40 (*AIFV*, *BEPS*, *BIAS*, *FPKG*, *ECBS*, *EDVF*, *EIFT*, *ESII*, *ETPB*, *EŽKA*, *PINO*, *SESV*, *SVKI*, *ŽOFI* ir kt.),

nelietuviškų – 35 (*ACER, BBAN, CISE, EEPR, EPER, EIPA, EMAS, EMSA, EPPO, ETSC, EURI, FADO, GATT, GMES* ir kt.)¹⁵, įskaitant prancūziškų pavadinimų pagrindų sudarytas *OLAF* ir *CIFE*, kurios, beje, yra vienintelės pasirinktoje imtyje ne anglų kalbos pagrindų sudarytos raidinės santrumpos¹⁶. Tačiau triraidžių santrumpų rinkinys išryškina akivaizdžią lietuviškų santrumpų persvarą: nelietuviškų triraidžių santrumpų pavartota 19 (*BIC, CPA, CPC, GEO, EMA, ISO, SMS, DNR, WAL, WAM* ir kt.), lietuviškų – daugiau nei keturiskart gausiau: 79 (*AIF, AIS, BKI, BPM, DPS, EEB, EEE, EBI, EIB, EPF, GMO, IRT, MPT, MVĮ, NCB, OPS, UŽT* ir kt.), ir tai gausiausia lietuviškų raidinių santrumpų grupė.

1 LENTELE. Raidinės santrumpos pagal sudėtį

	Lietuviškos	Nelietuviškos	Iš viso
Dviraidės	6	2	8
Triraidės	79	19	98
Keturraidės	40	35	75
Penkiaraidės	11	14	25
Šešiaraidės	3	1	4
Septynraidės	1	–	1
Iš viso	140	71	211

¹⁵ Skaičiuojant trys minėtos išimtys, būtent santrumpos *EPPB* ir *EASO*, *EVPRI* ir *ESMA*, *EDPPI* ir *EIOPA*, įtraukiamos ir į lietuviškų, ir į nelietuviškų santrumpų rinkinius.

¹⁶ ES tekstų rengėjams ir vertėjams skirtose priemonėse pasitaiko ir viena kita prancūziškos kilmės raidinė santrumpa, pvz.: *SA* (*société anonyme*), *TGV* (*train à grande vitesse*), *ASBL* (*association sans but lucratif*).

Iš penkių raidžių sudarytų santrumpų vartojama daug mažiau, ir bent jau ši imtis rodytų, kad dažnesnės nelietuviškos. Jų rasta 14: *BEREC*, *CSIRT*, *GEOSS*, *ECMWF*, *ECRIS*, *EONIA*, *EIOPA*, *ETIAS*, *ICSMS*, *IOSCO*, *LIBOR*, *NARIC*, *TDAWN*, *SIENA*. Lietuviškųjų pavartota 11: *BDANP*, *BKKMN*, *EDAPP*, *EFPIS*, *EJRŽF*, *EKSSG*, *ENADS*, *EOEVT*, *EŽŪGF*, *EDPPI* ir *EVPRI*. Tačiau nuo *EDPPI*, kaip jau rašyta, linkstama pereiti prie *EIOPA*, nuo *EVPRI* – prie *ESMA*, taigi, atmetus šias santrumpas, lietuviškų penkiaraidžių santrumpų rinkinys dar sumažėtų.

Vis dėlto pateikiant šiuos skaičiavimus įtraukiamos tik grynuoju raidiniu būdu sudarytos santrumpos, t. y. tos, kurios sudarytos iš pavadinimo visų žodžių pirmųjų raidžių, įskaitant kelias, aptariant raidines santrumpas paprastai minimas kaip atskirus atvejus. Štai *Kanceliarinės kalbos patarimuose* nurodoma, kad kartais žodžio pradžia gali būti žymima dviem raidėmis, ir teikiami pavyzdžiai *LST* (Lietuvos standartas), *VšĮ* (viešoji įstaiga) (KancKP 1998: 277). Analizuojamuose šaltiniuose rastos dvi tokios santrumpos: *NVO* (nevyriausybinės organizacijos) ir *BPeM* (bendras pertvarkymo mechanizmas). Tačiau rašybos darbuose nei tarp raidinių, nei tarp skiemeninių neminima santrumpų, sudarytų kai kuriuos pavadinimo žodžius praleidžiant, o tokių nagrinėjamoje medžiagoje daug, daugiausia nelietuviškų: *EASA* – *European Union Aviation Safety Agency*, *EQAR* – *European Quality Assurance Register for Higher Education*, *ECVET* – *European Credit System for Vocational Education and Training*, *EQAVET* – *European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training*, *LETS* – *European Law Enforcement Training Scheme*, *MREL* – *minimum requirement for own funds and eligible liabilities*, *TRIPS* – *Trade-Related Aspects of Intellectual Property* ir kt. Iš lietuviškų taip sudarytų santrumpų rastos tik trys: *ESS* (**E**uropos integruotų ekonominių **s**ąskaitų **s**istema), *BLS* (**B**endrijos bendrųjų tarifų **l**engvatų **s**istema) ir *CASS* (**c**entrinė **a**taskaitų ir **s**tatistinių duomenų **s**augykla). Pirmosios

dvi pasidarytos sekant originalu – jame santrumpos irgi sudarytos iš trijų raidžių, pavadinimo žodžius praleidžiant. O ir trečioji rodytų originalo paisymą – ji sudaryta iš tiek pat raidžių, tik verčiant pavadinimą prireikia daugiau žodžių (plg. *CASS – centrinė ataskaitų ir statistinių duomenų saugykla* ir *CRRS – central repository for reporting and statistics*). Tai keltų santrumpų sudarymo būdų lietuviškumo ir nelietuviškumo klausimą. Galbūt ir atsakymo neaiškumas prisideda, kad nagrinėjamoje medžiagoje tokių lietuviškų santrumpų negausu. Išskyrus tris jau paminėtas išimtis, kitos perrašomos tokios, kokios pavartotos originale, pvz.: *Tarybos Generalinis sekretoriatas autentiškus dokumentus taip pat viešai paskelbė Autentiškų kelionės ir tapatybės dokumentų internete viešame registre, žinomame kaip PRADO*.

Įtraukus į raidinių santrumpų skaičiavimus ir tokias santrumpas, ilgesniųjų nelietuviškų rinkiniai padidėtų ir lietuviškuosius nusvertų. Tačiau jos bus aptariamoms vėliau, o iš tipiniu raidiniu būdu sudarytų santrumpų aptarimo aiškėja, kad vien tik apimtis ribos tarp verčiamų ir neverčiamų santrumpų nebrėžia – visose apimties grupėse, išskyrus septynraides santrumpas, pasitaiko tiek lietuviškos, tiek nelietuviškos kilmės santrumpų, nors apskritai pirmųjų dukart daugiau nei antrųjų, atitinkamai 140 ir 71. Vis dėlto akivaizdžiai matyti triraidžių lietuviškų santrumpų persvara (79 ir 19), o tai ženklas, kad jos verčiamos dažniausiai, ir paskata raidines santrumpas nagrinėti kitais lingvistiniais aspektais.

4. PAVADINIMO RŪŠIS

Aprašant raidines santrumpas rašybos skyriuose, daugiausia pateikiama tik trumpinamų tikrinių pavadinimų pavyzdžių, tokių kaip *JT* (Jungtinės Tautos), *LDK* (Lietuvos Didžioji

Kunigaikštystė) ar *KAD* (Krašto apsaugos departamentas), tačiau tarp jų pasitaiko ir bendrinio pavadinimo pagrindu sudarytų santrumpų, pvz.: *UAB* – uždaroji akcinė bendrovė, *PVM* – pridėtinės vertės mokestis (LKŽin 1998). Net ir tiesiogiai pasakoma, kad trumpinami gali būti ne tik tikriniai, bet ir bendriniai pavadinimai: „Keliažodžiai pavadinimai, tiek tikriniai, tiek bendriniai, trumpinami visus savarankiškus žodžius žymint pirmosiomis didžiosiomis raidėmis“ (LKRS 1992: 73).

Panagrinėjus ES teisės aktuose dažniausiai verčiamų raidinių santrumpų grupę – triraides santrumpas, aiškėja, kad vyrauja sudarytos bendrinio pavadinimo pagrindu. Iš 79 lietuviškųjų tokios yra 48: *AIF* – alternatyvaus investavimo fondai, *AKM* – atvirasis koordinavimo metodas, *DFP* – daugiametė finansinė programa, *DPS* – daugiašalės prekybos sistemos, *DTD* – daugybinių tapatybių detektorius, *IUS* – institucinės užtikrinimo sistemos, *MKR* – mokumo kapitalo reikalavimas, *MPV* – mokėjimo nacionaliniai centriniai bankai, *OPS* – organizuotos prekybos sistemos, *PSO* – perdavimo sistemų operatoriai, *PSS* – pagrindinės sandorio šalys, *SUB* – savininkų užimti būstai, *UŠT* – užjūrio šalys ir teritorijos, *BPeM* – bendras pertvarkymo mechanizmas ir kt. Viena verstinė santrumpa, *EKS*, yra sudaryta įtraukiant tikrinių žodžių – *Èltetò-Köves-Szulc paritetai*, bet visas pavadinimas yra bendrinis.

Nemažai lietuviškų bendrinio pavadinimo pagrindu sudarytų santrumpų pasitaiko ir tarp keturraidžių: tarp 36 lietuviškųjų – 17: *AIFV* (alternatyvaus investavimo fondų valdytojai), *BEPS* (bendra Europos prieglobsčio sistema), *BIAS* (bendra informacijos apie aplinką sistema), *BŽŪP* (bendra žemės ūkio politika), *CVPD* (centriniai vertybinių popierių depozitoriumai), *GPPB* (grynųjų pinigų pervežimo bendrovės), *KIJT* (konsoliduotos informacinės juostos tiekėjai), *ŽOFI* (žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas) ir kt. Tarp 11 penkieraidžių rastos tik dvi: *BDANP* (biometrinių duomenų atitikties nustatymo paslauga) ir *BKKMN* (bendros kredito

kainos metinė norma). Tačiau tai nereiškia, kad bendrinio pavadinimo pagrindu sudarytos keturraidės ar penkiaraidės santrumpos neverčiamos. Tarp nelietuviškųjų jų irgi beveik nepasitaiko. Antai tarp 14 penkiaraidžių tokios tik *CSIRT* (reagavimo į kompiuterių saugumo incidentus tarnybos), *ELTIF* (Europos ilgalaikių investicijų fondai) ir *NARIC* (nacionaliniai akademinio pripažinimo informacijos centrai). Tarp 35 keturraidžių tokios tik *BBAN* (pagrindinis banko sąskaitos numeris), *IBAN* (tarptautinis banko sąskaitos numeris), *PEPP* (visos Europos asmeninės pensijos produktas) ir, jei paisoma pavadinimo rašymo vertime principo, *CISE* (bendra dalijimosi informacija aplinka), *FADO* (suklastotų ir autentiškų dokumentų internete sistema), *GMES* (globali aplinkos ir saugumo stebėsenos sistema). Taigi, keturraidžių ir penkiaraidžių bendrinio pavadinimo sudarytų santrumpų mažiau vartojama, mažiau ir verčiama.

Mažesnę jų skaičių rodo ir visa imtis: iš 211 raidinių santrumpų bendrinio pavadinimo pagrindu yra sudarytos 89, tikrinio pavadinimų pagrindu – 120 (santrumpų *DNS* ir *BGP*, pavartotų nepateikiant viso pavadinimo, sudarymo pagrindas nenustatytas). Tačiau tarp bendrinio pavadinimų pagrindu sudarytų santrumpų akivaizdžiai nusveria lietuviškosios – iš 89 lietuviškųjų tokia yra 71 (žr. 2 lent.). Nelietuviškųjų yra tik 18 (*CV*, *SE*, *SCE*, *BIC*, *CSIRT*, *ELTIF*, *NARIC*, *PEPP*, *BBAN*, *IBAN* ir kt.), įskaitant ir kelių mažąja raide užrašytų sistemų pavadinimų santrumpas (*FADO*, *CISE* ir *GMES*).

2 LENTELE. Raidinės santrumpos pagal pavadinimo rūšį

	Lietuviškos	Nelietuviškos	Iš viso
Sudarytos iš bendrinio pavadinimo	71	18	89
Sudarytos iš tikrinio pavadinimo	61	59	120
Iš viso	132	77	209

Tačiau tikrinio pavadinimo pagrindu sudarytų lietuviškų ir nelietuviškų santrumpų pasiskirstymas apylygis. Trys šios grupės santrumpos, t. y. *EPPB*, *EVPRI* ir *EDPPI*, pavartotos ir lietuviškos, ir nelietuviškos (*EASO*, *ESMA* ir *EIOPA*), o iš kitų 117 lietuviškos kilmės yra 61: *EGA* – Europos gynybos agentūra, *EMT* – Europos mokėjimų taryba, *EPP* – Europos paieškos portalas, *JPKG* – Jungtinė parlamentinė kontrolės grupė, *EIVT* – Europos išorės veiksmų tarnyba, *SESV* – Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo, *EŽŪFKP* – Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai ir kt. Kitos 59 yra nelietuviškos kilmės, pvz.: *GEO* – Žemės stebėjimo grupė, *ISO* – Tarptautinė standartizacijos organizacija, *SIS* – Šengeno informacinė sistema, *EIPA* – Europos viešojo administravimo institutas, *EMSA* – Europos jūrų saugumo agentūra, *GATT* – Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos, *ACER* – Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūra, *BEREC* – Europos elektroninių ryšių reguliuotojų institucija.

Taip aiškėja, kad versti labiausiai linkstama trumpas iš bendrinio pavadinimo sudarytas santrumpas, tačiau lieka neaišku, kodėl apylygiai vertimo požiūriu yra pasiskirsčiusios tikrinio pavadinimo pagrindu sudarytos raidinės santrumpos. Taigi, reikalinga tolesnė analizė.

5. PAVADINAMAS OBJEKTAS

Nors norminamasis kriterijus yra orientuotas į pavadinimo paplitimą, vis dėlto 2000 m. buvo priimtas dar vienas VLKK nutarimas, kuriame išvardytos 6 Europos bendrijų pavadinimų ir valstybių Europos Sąjungos narių bendradarbiavimo sričių pavadinimų santrumpos, būtent *EB* (Europos Bendrija), *EEB* (Europos ekonominė bendrija), *EAPB* (Europos anglių ir plieno bendrija), *BUSP* (bendra užsienio ir saugumo politika), *TVR* (teisingumas ir vidaus reikalai), *Euratomas* (Europos atominės energijos bendrija), ir nurodyta, kad lietuvių kalba parengtuose dokumentuose ir kituose tekstuose jos vartotinos lietuviškos (VLKK 2000). Ši teminė grupė, beje, minima ir kitur (Kazlauskienė 2008: 73; Linkevičienė 2013: 28), veikiausiai siekiant perteikti norminamąją nuostatą, o kartu paminimos dar ir pagrindinių dokumentų santrumpos, kaip antai *EŽTK* – Europos žmogaus teisių konvencija (Linkevičienė 2013: 28). Tai gali suponuoti mintį, kad renkantis lietuvišką ar nelietuvišką santrumpą reikšmės gali turėti pavadinamas objektas.

Pagal jį panagrinėjus ES teisės aktų vertimuose vartojamų raidinių santrumpų grupes, matyti, kad iš bendrinių pavadinimų sudarytos lietuviškos santrumpos daugiausia yra ES teisės aktuose paplitę ar konkrečiame teisės akte vartojami terminai – tokių santrumpų yra 68: *IRT* (informacinės ir ryšių technologijos), *GTV* (grynoji turto vertė), *GMO* (genetiškai modifikuoti organizmai), *PMT* (pastovūs mokesčių tarifai), *MVĮ* (mažosios ir vidutinės įmonės), *AKM* (atvirasis koordinavimo metodas), *DTM* (daugiašaliai tarpbankiniai mokesčiai), *MKR* (mokumo kapitalo reikalavimas), *MPT* (mokėjimo paslaugų teikėjai), *PPĮ* (profesinių pensijų įstaigos), *AIFV* (alternatyvaus investavimo fondų valdytojai), *CVPD* (centriniai vertybinių popierių

depozitoriumai), *KIPVPS* (kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektai) ir kt. Be jų, dar kaip bendriniai pavartoti trys sistemų pavadinimai: *AIS* (atvykimo ir išvykimo sistema), *BEPS* (bendra Europos prieglobsčio sistema) ir *BIAS* (bendra informacijos apie aplinką sistema). Tarp neverčiamų 18 santrumpų pasitaiko žyminčių įvairius objektus, bet kiek labiau išsiskiria kodų, rodiklių pavadinimų grupė: *BBAN*, *IBAN*, *BIC*, *WAL*, *WAM*, *LIBOR*, *EONIA*.

Šiuo požiūriu panagrinėjus iš tikrinio pavadinimo sudarytų lietuviškų raidinių santrumpų grupę, paaiškėja, kad daugiausia tarp jų yra įstaigų ir organizacijų, įskaitant ir bendrijas (toliau apibendrintai – organizacijos), pavadinimų santrumpų. Iš 61 lietuviškos santrumpos šiai teminei grupei atstovauja 47: *ES* – Europos Sąjunga, *EB* – Europos Bendrija, *EEB* – Europos ekonominė bendrija, *EIB* – Europos investicijų bankas, *EKA* – Europos kosmoso agentūra, *EPF* – Europos plėtros fondas, *ESF* – Europos socialinis fondas, *ESRV* – Europos sisteminės rizikos valdyba, *EIVT* – Europos išorės veiksnių tarnyba, *EŽŪFKP* – Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai, *EŽŪOGF* – Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas ir kt.

Tarp nelietuviškų tikrinio pavadinimo pagrindu sudarytų santrumpų ryškėja santrumpos, žyminčios įvairaus pobūdžio sisteminius darinius – iš 51 neverčiamos tikrinio pavadinimo pagrindu sudarytos santrumpos jų yra 9: *SIS* – Šengeno informacinė sistema, *ECTC* – Europos kreditų perkėlimo sistema, *GEOSS* – Pasaulinė Žemės stebėjimo sistemų sistema, *ECRIS* – Europos nuosprendžių registrų informacinė sistema, *SLTD* – Interpolo pavogtų ir pamestų kelionės dokumentų duomenų bazė, *ETIAS* – Europos kelionių informacijos ir leidimų sistema, *EMAS* – Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistema, *SIENA* – Saugaus keitimosi informacija tinklo programa, *EPER* – Europos išmetamųjų teršalų registras. Tačiau kai kurie sistemų pavadinimai (suklastotų ir autentiškų dokumentų internete sistema, globali aplinkos ir

saugumo stebėsenos sistema, bendra Europos prieglobsčio sistema, rinkos priežiūros informacinė ryšių sistema, bendra dalijimosi informacija aplinka) teisės aktuose parašyti mažąja raide, todėl jų santrumpos, laikantis rašybos principo, priskirtos prie bendrinių pavadinimų santrumpų (atitinkamai *FADO*, *GMES*, *BEPS*, *ICSMS* ir *CISE*). Priskyrus jas prie šios grupės, grupė būtų didesnė, o ypač ji padidėtų, priskyrus žodžius praleidžiant sudarytas santrumpas: *ECVET* (Europos profesinio mokymo kreditų perkėlimo sistema), *EQAVET* (Europos profesinio mokymo kokybės užtikrinimo orientacinė sistema), *TDAWN* (Interpolo su pranešimais susijusių kelionės dokumentų duomenų bazė), *PRADO* (Autentiškų kelionės ir tapatybės dokumentų internete viešas registras), *EQAR* (Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo registras) ir kt.

Vis dėlto dar didesnę neverčiamųjų santrumpų grupę sudaro organizacijų pavadinimų santrumpos – jų 25: *ETF* – Europos mokymo fondas, *ISO* – Tarptautinės standartizacijos organizacija, *CEN* – Europos standartizacijos komitetas, *ACER* – Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūra, *CMFB* – Pinigų, finansų ir mokėjimų balanso statistikos komitetas, *CPSS* – Mokėjimo ir atsiskaitymo sistemų komitetas, *OLAF* – Europos kovos su sukčiavimu tarnyba, *CIFE* – Tarptautinis Europos mokymo centras, *EASA* – Europos Sąjungos aviacijos saugos agentūra, *EIPA* – Europos viešojo administravimo institutas, *EPPO* – Europos prokuratūra, *ECMWF* – Europos vidutinės trukmės orų prognozės centras, *IOSCO* – Tarptautinė vertybinių popierių komisijų organizacija, *CEIOPS* – Europos draudimo ir profesinių pensijų priežiūros institucijų komitetas ir kt. Be šios teminės grupės, dar kiek daugiau dokumentų, programų, priemonių pavadinimų santrumpų, pvz.: *GATT* – Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos, *GATS* – Bendrasis susitarimas dėl prekybos paslaugomis, *TLAC* – Bendro nuostolių padengimo pajėgumo sąlygų dokumentas, *EEPR* – Europos energetikos programa ekonomikai gairinti, *SIENA* – Saugaus keitimosi informacija tinklo programa.

Taip aiškėtų, kad pavadinamas objektas verčiant santrumpas gali būti svarbus: terminų santrumpos daugiausia verčiamos, o sisteminių darinių pavadinimų santrumpas linkstama palikti tokias, kokios jos pavartotos originalo kalboje. Tačiau tokiu veiksmu nėra kaip paaiškinti organizacijų pavadinimų santrumpų, kurių daug tiek tarp lietuviškų, tiek tarp nelietuviškų. Kai kurios iš 100 teisės aktų sudarytoje imtyje pavartotos tik po kartą, kaip antai *ETF*, *EMA*, *FATF*, *ECMWF*, ir tai tarsi rodytų, kad ribą tarp jų gali brėžti paplitimo kriterijus: retai pasitaikančių pavadinimų ar retai vartojamos santrumpos paliekamos tokios, kokios pavartotos originalo kalboje. Vis dėlto *EIPA*, *EMSA*, *BEREC*, *CEIOPS*, *OLAF* teisės aktuose vartojamos dažnai, taigi tiek pavadinimai, tiek jos pačios yra paplitusios, bet lietuviškomis šios santrumpos nekeičiamos. Taigi gali būti, kad ribą tarp šios teminės grupės santrumpų brėžia kiti veiksniai.

Ta riba, beje, brėžiama ir aptartosiose vertėjų darbo priemonėse. Antai LV priede, kuriame pateikiamas pagrindinių santrumpų sąrašas, santrumpos *BPV* (Bendra pertvarkymo valdyba), *EAA* (Europos aplinkos agentūra), *EPSA* (Europos politinės strategijos centras), *ESTT* (Europos Sąjungos Teisingumo Teismas), *BLES* (Belgijos ir Liuksemburgo ekonominė sąjunga), *CAVO* (Centrinės Amerikos valstybių organizacija), *EESRK* (Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas) ir kt. teikiamos lietuviškos, o santrumpos *ETC* (Europos mokymo fondas), *JRC* (Jungtinis tyrimų centras), *FRA* (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra), *EFSA* (Europos maisto saugos tarnyba), *EUSA* (Europos viešojo administravimo mokykla), *EIGE* (Europos lyčių lygybės institutas), *EASME* (Mažųjų ir vidutinių įmonių reikalų vykdomoji įstaiga), *PARBA* (Pietų Azijos regioninio bendradarbiavimo asociacija) ir kt. – nelietuviškos.

Vertėjams skirtame VV sąrašo neteikiama, tačiau kai kurių santrumpų minima prieduose, kur teikiami organizacijų pavadinimų sąrašai, o iš jų būtų galima spręsti, kad ribą brėžia smulkesnis organizacijų skaidymas: tarptautinių organizacijų ir aukščiausiųjų jų organų

santrumpos čia pateikiamos lietuviškos, pavyzdžiui, *JT* (Jungtinės Tautos), *JTO* (Jungtinių Tautų organizacija), *ŠMT* (Šiaurės Ministrų Taryba), taip pat lietuviškų duodama ES institucijų pavadinimų santrumpų, pavyzdžiui, *EP* (Europos Parlamentas), *ET* (Europos Taryba)¹⁷, o šalia struktūrinių vienetų, kaip antai Europos Parlamento frakcijų ir komitetų, pavadinimų pateikiamos nelietuviškos santrumpos: *ECR* (Europos konservatorių ir reformuotojų frakcija), *IMCO* (Vidaus rinkos ir vartotojų apsaugos komitetas) ir kt. (VV 2014: 64–67). Tokia riba lyg ir atitiktų norminamąjį kriterijų, numatantį, kad mažiau lietuvių kalboje paplitusių pavadinimų santrumpos gali būti neverčiamos.

Dar smulkesnis institucijų bei organizacijų skaidymas pateikiamas SVPR, kur kaip šeštasis minimas žymimojo objekto kriterijus (SVPR 2020: 14–24). Kitaip nei VV, čia tarptautinių organizacijų pavadinimų santrumpas siūloma vartoti skolintines (*ASEAN*, *NAFO* ir kt.). Tačiau kai kurioms šios grupės santrumpoms daroma išimtis: kaip lietuviškos minimos Jungtinių Tautų organų ir kai kurių su Jungtinėmis Tautomis susijusių organizacijų pavadinimų santrumpos (*GA*, *TDO*, *DIGA* ir kt.), tarptautinių teismų pavadinimų santrumpos (*TTT*, *TBTBJ* ir kt.), Baltijos jūros regiono ir Šiaurės šalių organizacijos santrumpos (*BJVT*, *BJVSBT* ir kt.), o galiausiai paminimos kitos organizacijos, ir taip paaiškėja, kad išimtis daroma ir joms, nors tarptautinių organizacijų santrumpos minėtos kaip skolintinės. Taigi, nors ribą tarp tarptautinių organizacijų santrumpų mėginama brėžti smulkesniu šių organizacijų skaidymu, nubrėžti aiškios ribos neišeina. Tai rodytų ir struktūrinių vienetų pavadinimų santrumpų aptarimas: kitaip nei VV, Europos Komisijos generalinių direktoratų ir tarnybų pavadinimų santrumpos (*JRC*, *FPI*, *OLAF*, *ECFIN* ir kt.), Tarybos sudėčių pavadinimų santrumpos (*EPSCO*, *EYCS* ir kt.) čia minimos kaip

¹⁷ Pavadinimai dar gali būti trumpinami iki vieno žodžio (*Europos Parlamentas – Parlamentas*, *Europos Komisija – Komisija*, *Europos Sąjungos Ministrų Taryba – Taryba* ir kt.) arba išvis netrumpinami (VV 2014: 64).

skolintinės. Tačiau Tarybos parengiamųjų organų pavadinimų santrumpos teikiamos lietuviškos (*PPK, EPK, SAK* ir kt.), o galiausiai ir tarp pastarųjų minima skolintinių (*SCIFA, CATS, COSI* ir kt.). Numačius decentralizuotųjų ES įstaigų, agentūrų ir bendrųjų įmonių pavadinimų pogrupį, taip pat tenka konstatuoti, kad jų santrumpų gali būti ir lietuviškų (*EEA, EGA* ir kt.), ir skolintinių (*EIGE, EASO* ir kt.). Taigi, pagal žymimąjį objektą mėginant suskirstyti organizacijų grupę, apie kone kiekvieną pogrupį tenka konstatuoti, kad santrumpų gali būti ir lietuviškų, ir nelietuviškų.

Kadangi skirstant tą grupę nekart minimas nelingvistinio pobūdžio veiksnys (pvz., apie komitetų ir frakcijų santrumpas pasakoma, kad jos vartotinos tokios, kokios patvirtintos kompetentingo subjekto nurodymu), gali atrodyti, kad išimtis tenka daryti dėl jo. Tačiau skiriant kitas žymimųjų objektų grupes tokio veiksnio neminama, o vis tiek aiškėja, kad santrumpų gali būti ir lietuviškų, ir skolintinių. Antai taip pasakoma apie kiekvieną iš dviejų dokumentų pavadinimų pogrupių: tarptautinių konvencijų ir susitarimų pavadinimų santrumpas, programų, planų, gairių ir priemonių santrumpas galinčios būti tiek lietuviškos (*VTK, SPG, DFP, BTL, BSP* ir kt.), tiek skolintinės (*UNCLOS, CITES, ABCP, MASE* ir kt.). ES teisės aktų rinkinių santrumpas lyg ir minimos lietuviškos (*KRD, BDAR* ir kt.), bet išimčių irgi numatoma (*REACH reglamentas, CLP reglamentas* ir kt.). Vientisesnės tik sistemų ir terminų pavadinimų grupės: apie sistemų pavadinimus, jų skiriant du pogrupius (*Informacinės sistemos, duomenų bazės ir registrai* ir *Metodiklos, klasifikatoriai ir rodikliai*), pasakoma, kad šios santrumpas paprastai vartojamos skolintinės (*CARE, GEANT, TRACES* ir kt.), o apie terminų santrumpas – kad pirmenybė teikiama lietuviškoms (*DUK, PDB, IPTR* ir kt.). Tai būtų tam tikras paaiškinimas, kodėl ir realiojoje vartosenoje terminų santrumpas verčiamos, o sistemų pavadinimų santrumpų daug tarp neverčiamųjų.

Tačiau daugumoje kitų SVPR pagal žymimąjį objektą skiriamų grupių minima ir lietuviškų, ir skolintinių santrumpų. Iš šio vertėjams skirto leidinio aiškėja metalingvistinio veiksnio svarba, bet ji, kaip būtų galima spręsti, didesnė tik organizacijų pavadinimų santrumpoms, o vis dėlto įvairuoja kone visų mėginamų skirti grupių santrumpas. Pamėgimus santrumpas skirstyti žymimojo objekto pagrindu, galiausiai aiškėja, kad kone kiekvienoje iš jų gali būti tiek lietuviškų, tiek skolintinių santrumpų. Tai gali rodyti, kad pačioje vartosenoje veikiama kitų veiksmų, tarp santrumpų brėžiančių ribą kitu pagrindu.

6. SUDARYMO BŪDAS

SVPR tarp kriterijų visiškai neminimas santrumpas sudarymo būdas. Vardijant kiekvieną kriterijų, pateikiama ir raidinių, ir skiemeninių santrumpų pavyzdžių, tarp jų nedarant skirtumo, o tai rodo, kad santrumpas sudarymo būdas nelaikomas svarbiu. Pavyzdžiui, pagal žymimojo objekto kriterijų išskyrus Regionų komiteto ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto komisijų pavadinimų pogrupį, kaip pavyzdys pateikiama tiek raidinė santrumpa *CCMI*, tiek skiemeninė *COTER* (SVPR 2020: 17–18). Arba skiriant sistemų pavadinimų santrumpas minima ne tik grynuoju raidiniu būdu sudaryta *SITC*, praleidžiant žodžius iš raidžių sudaryta *PRADO*, bet ir *TRACES* (**T**rade **C**ontrol and **E**xpert **S**ystem) – įtraukiant skiemenį sudaryta santrumpa (ESRV 2020: 21).

Tiesa, sudarymo būdo veiksnys neminimas ir formuluojant norminamąjį kriterijų. Jis iliustruojamas tik raidinių santrumpų pavyzdžiais (*TO* – Jungtinių Tautų Organizacija, *NVS* – Nepriklausomų Valstybių Sandrauga, *ES* – Europos Sąjunga), o ir formuluojamas nutarimo

skyrelyje *Dėl raidinių santrumpų* (VLKK 1997). Nutarimas *Dėl raidinių santrumpų* buvo priimtas jau 1989 m. (KK 1989), tik vėliau perkeltas (kiek papildžius) į rašybos ir skyrybos taisyklių visumą apimantį 1997 m. nutarimą, o tai rodytų, kad formuluojama nuostata greičiausiai yra radusis iš būtinybės pateikti pačias bendriausiais nelietuviškų santrumpų rašymo taisykles, kai lietuvių kalboje rusiškas santrumpas ėmė keisti angliškos santrumpos. Trumpame skyrelyje visi santrumpų vartojimo aspektai negalėjo būti aprėpti, o ir išsamiai santrumpų klasifikacijai nutarime ne vieta. Tačiau rašybos darbuose klasifikacija pagal sudarymo būdą populiori ir reikšminga – ji brėžia ribą tarp santrumpų rašymo ir linksniavimo. Tiesa, rašybos darbuose santrumpos vertimo požiūriu neaptariamoms, taigi neaišku, ar ši riba svarbi ir vertimui.

Santrumpų skirstymo pagal sudarymo būdą užuomazga lietuvių kalbotyroje veikiausiai yra 1964 m. *Kalbos kultūroje* paskelbtas straipsnis, kuriame mėginama pateikti visų kalboje vartojamų sutrumpinimų klasifikaciją. Daugiausia susitelkiama į pavadinimais einančių žodžių junginių trumpinimą, ir jo skiriami keturi būdai, atitinkamai – keturi rezultatai, kuriuos siūloma vadinti santrumpomis. Kaip du minimi raidinės santrumpos (*TSKP*, *LTSR*, *VLKJS*) ir garsinės santrumpos (jas tariant garsai suliejami į vieną žodį: *VRES*, *HES*, *TASS*, *nepas* (naujoji ekonominė politika), *FIBA*), o kartu jas siūloma vadinti inicialinėmis santrumpomis. Kiti du rezultatai susiję su sudėtinio pavadinimo trumpinimu iki vieno žodžio: kaip vienas aptariamas trumpinimo imant žodžio pradžią ir kitą žodį rezultatas (*agitpunktas* – iš ***agitacinis punktas***, *profsajunga* – ***profesinė sajunga***), tai vadinama sudurtiniais sutrauktiniais žodžiais. O kaip kitas trumpinimo būdas ir rezultatas aptariami įvairūs žodžių darybos taisyklių neatitinkantys atvejai, kai suduriamos dviejų žodžių pradžios (*krikdemas* – ***krikščionis demokratas***, *partorgas* – ***partinis organizatorius***), vieno imamas du skiemenis apimantis dėmuo (*Kominternas* – *Komunistų Internacionalas*, *Proletkultas* – ***Proletarinė kultūros-švietimo organizacija***) ar kamieną apimantis

dėmuo (*gruporgas* – **grupės organizatorius**, *vietkomas* – **vietos komitetas**). Visus tokius žodžių darybos taisyklių neatitinkančius atvejus čia pasiūloma vadinti skiemeninėmis santrumpomis, o apskritai čia siūloma tokia klasifikavimo schema: skirti sudurtinius sutrauktinius žodžius ir žodžių santrumpas, ir pastarąsias skirstyti į skiemenines ir inicialines, numatant galimybę inicialines skirstyti į raidines ir garsines. Taigi, viena schema mėginama aprėpti du aspektus – garsinę sandarą ir santrumpos sudarymo būdą.

Kaip matyti iš tame straipsnyje teikiamų pavyzdžių, dauguma jų yra tuo metu buvusios aktualios rusiškos santrumpos. Tačiau jų svetimumas įvardijamas ir tiesiogiai: apie skiemenines santrumpas pasakoma, kad tai „dažniausiai kitose kalbose susidarę žodžiai, pritaikyti prie lietuvių kalbos gramatinės sandaros“ (Klimavičius 1964: 40), o apie garsines santrumpas (*TASS*, *VRES*, *FIBA*) – kad jos „tiesiog paimtos iš kitų kalbų arba yra verstinės. Lietuvių kalboje nelabai mėgstama sulieti pirmuosius garsus į žodį, pvz., *JAV* netariame *jav*. Mat lietuvių kalboje natūralus junginys, nepaisant tarimui patogaus balsių ir priebalsių išsidėstymo, tegali būti tik su galūne. Todėl linkstama skaityti, pridėdant lietuviškas galūnes, ir tokias santrumpas, kaip *hesas*, *Tasas*, *šecas*, *vrecas*, *zilas*“ (Klimavičius 1964: 41). Taip aiškėtų, kad lietuvių kalbai būdingesnėmis laikomos tik raidinės santrumpos, o tos, kurios rodo panašumą į žodį (garsinės ir skiemeninės), laikomos daugiausia atėjusiomis iš kitų kalbų. Taip pat aiškėja, kad klasifikavimo schema siekiama aprėpti tiek lietuviškas, tiek ir lietuvių kalbai nebūdingas santrumpas, kurioms anuometinėmis lietuvių kalbos gyvavimo aplinkybėmis atstovavo rusiškos santrumpos.

Vėliau jau skiemeninės santrumpos ir išties skiriamos. LKRS pateikiamame skyrelyje daugiausia aptariamos raidinės, tačiau, jas aptarus, paminima, kad yra tokių, kurias „sudaro pavadinimo kiekvieno žodžio pirmosios dvi arba trys raidės arba pirmieji skiemenys“, ir priduriama, kad jas tiksliau būtų vadinti skiemeninėmis (LKRS 1992: 74). Nors toks aptarimas

lyg ir nerodytų, kad skiemeninės santrumpos visiškai atirbojamos nuo raidinių, bet nurodoma, kad jos dažniausiai rašomos pirma didžiąja raide ir dažnai yra linksniuojamos (*Elfa* ir *Kuzbasas*), taigi sudarymo būdo pagrindu iš esmės brėžiama tiek rašymo, tiek linksniavimo riba. Aptariamąsios raidinės santrumpos čia rašomos didžiosiomis raidėmis ir pridėti galūnę siūloma tik kai kurioms, būtent skaitomoms tariant raidžių žymimus garsus santrumpoms (*TASS-o pranešimas* arba *TASS'o pranešimas*), taigi, minėtame 1964 m. straipsnyje aptartoms kaip garsinės. Tiesa, terminas *garsinės santrumpos* LKRS nevertojamas, visos iš raidžių sudarytos santrumpos vadinamos raidinėmis. Vadinasi, kaip pagrindinė iš LKRS ryškėtų santrumpų klasifikacija pagal sudarymo būdą. Vėlesniuose darbuose skiemeninės santrumpos jau aiškiai skiriamos nuo raidinių, ir kaip tokio skyrimo pagrindas aiškėtų santrumpų sudarymo būdas, kitoks rašymas ir linksniavimas: „Skiemeninės santrumpos sudaromos iš žodžių pirmųjų dviejų ar trijų raidžių arba pirmųjų skiemenų. Dažnai skiemeninės santrumpos sudaromos ne iš visų pavadinimo žodžių. Tokių santrumpų tik pirmoji raidė rašoma didžioji, jos dažnai turi galūnes ir yra linksniuojamos, pvz.: „Euratomas“ (Europos atominės energijos bendrija), „Eurostatas“ (Europos Sąjungos statistikos tarnyba), „Europolas“ (Europos policija), „Unikodas“ (angl. Unicode)“ (Kazlauskienė 2008: 73).

Tačiau tuose darbuose, kitaip nei LKRS, skiemenines santrumpas dar ir teikiama rašyti kabutėse, o taip jos nuo raidinių tolinamos. Bene pirmą kartą tokia mintis iškeliamą A. Kazlauskienės straipsnyje: „Manyčiau, kad tokias santrumpas būtų galima rekomenduoti rašyti kabutėse, jie kalboje funkcionuoja kaip simboliniai pavadinimai“ (Kazlauskienė 2008: 73). Kituose darbuose rašymas kabutėse jau formuluojamas kaip taisyklė: „Tokių santrumpų tik pirmoji raidė rašoma didžioji, o pati santrumpa rašoma kabutėse“ (Linkevičienė 2013: 29). Beje, jis taip formuluojamas ir vertėjams skirtame VV: „Kabutėmis išskiriamos skiemeninės

santrumpas (jos prilyginamos simboliniams dirbtiniams pavadinimams ir rašomos didžiąja raide)“ (VV 2014: 20). Tiesa, kelioms santrumpoms (*Europol*, *Interpol*, *Euratom*, *Eurojust* ir *Eurostat*) daroma išimtis – jas teikiama rašyti pirma didžiąja raide ir linksniuoti iš tradicijos. Apskritai matyti, kad nors skiemeninės santrumpas skiriamos kaip santrumpų rūšis, pagal rašybą jas linkstama vertinti veikiau kaip pavadinimų rūši – simbolinius pavadinimus.

Taip iš rašybos darbų ryškėja dvejopa skiemeninių santrumpų traktuotė: LKRS paminėta rašyba jos labiau vertinama kaip tiesioginės reikšmės, o rašymu kabutėse – labiau kaip simbolinės reikšmės pavadinimai. Remiantis šiomis traktuotėmis sprendžiant vertimo klausimą, rezultatas turėtų būti skirtingas. Tiesioginės reikšmės pavadinimus įprasta versti, o simboliniai perrašomi originalo rašyba. Tiesa, dalis tiesioginės reikšmės pavadinimų, būtent asmenvardžiai ir vietovardžiai, irgi gali būti rašomi originalo rašyba (VLKK 1997, 2016), tik niekur nėra pasakyta, kad skiemeninės santrumpas prilygintinos vietovardžiams ar asmenvardžiams. LKRS pateikiami du skiemeninių santrumpų pavyzdžiai *Elfa* (elektros fabrikas, elektrotechnikos fabrikas Vilniuje) ir *Kuzbasas* (Kuznecko akmens anglies baseinas) atsakymo į šį klausimą nepateikia, o ir nepaaiškina, ar skiemeninės santrumpas verstinos, nes pirmasis pavyzdys yra lietuviškos kilmės santrumpa, o antrojo sudarymo pagrindas lietuvių ir rusų kalbose sutampa (**Kuznecko** akmens anglies **baseinas** ir **Кузнецкий угольный бассейн**). Beje, dviejose kalbose sutampančiais pavyzdžiais iliustruojamas ir skiemeninių santrumpų aptarimas, grindžiamas jau angliškos kilmės santrumpomis. Štai tokia yra 2000 m. VLKK nutarime tarp raidinių santrumpų patekusi skiemeninė santrumpa *Euratom* (**Europos atominės energijos bendrija** ir **European Atomic Energy Community**) ar paprastai minimos *Eurostat* (**Europos Sąjungos statistikos tarnyba** ir **European Statistics**), *Europol* (**Europos policija** ir **European Police Office**). Tokie pavyzdžiai neatsako ir į klausimą dėl fonetinio adaptavimo. Tiesa, tiek jie, tiek ir formuluojamosios taisyklės

rodo, kad skiemeninės santrumpos turėtų būti adaptuojamos morfologiškai, t. y. rašomi su lietuviškomis galūnėmis.

Nelietuviški simboliniai pavadinimai fonetiškai neadaptuojami – jie rašomi originalo rašyba (VLKK 1997). Kaip rodytų 1997 m. VLKK nutarimas, jie neadaptuoti nei morfologiškai, t. y. gali būti rašomi be galūnių¹⁸, tačiau 2007 m. priimtame nutarime be galūnių jau teikiama rašyti tik einančius po nomenklatūrinio žodžio simbolinius pavadinimus (*Bendrovės „Sonex“ teikiamos paslaugos*), o einančius prieš jį rekomenduojama linksniuoti, jeigu juos įmanoma priderinti prie kurios nors lietuvių kalbos linksniuotės (VLKK 2007). Beje, kai kur tai nurodoma ir kalbant būtent apie skiemenines santrumpas: „Šios santrumpos paprastai turi galūnes ir yra linksniuojamos (pvz., „Sodra“, „Sodros“, „Sodrai“); perimant iš kitų kalbų taip pat pridedamos reikiamos lietuvių kalbos linksnių galūnės, pvz.: „Euratomas“ – *Europos atominės energijos bendrija*; „Eurostato“ (*Europos Sąjungos statistikos tarnybos*) *duomenys*; perduota „Europolui“ (*Europos policijai*); „Unikodas“ – *standartas, apibrėžiantis beveik visų kalbų abėcėlių bei papildomų simbolių kodavimą kompiuteriuose, ir pan.*“ (Linkevičienė 2014: 29). Šiaip ar taip, net jei galimybė skiemenines santrumpas rašyti kaip simbolinius pavadinimus ir numatyta, jų morfoliginio adaptavimo klausimas nėra aiškus.

Nagrinėjamoje vartosenoje skiemeninės santrumpos nei fonetiškai, nei morfologiškai neadaptuojamos, išskyrus *Europol*, *Interpol*, *Euratom*, *Eurojustas* ir *Eurostatas* – šios, kaip nurodyta ir VV, rašomos pirma didžiąja raide ir su galūnėmis, pvz.: ***Europol***, ***Eurojustas*** ir *Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra gali skirti po vieną atstovą į SIS II patariamąją grupę*;

¹⁸ „Lotyniško pagrindo rašmenis vartojančių kalbų nelietuviški periodinių leidinių, organizacijų, sporto, meno ir kitokių kolektyvų, firmų, firminių gaminių ir kiti oficialiai vartojami simboliniai pavadinimai (dažnai su numeriais ar kitomis specialiomis nuorodomis) rašomi originalo rašyba be lietuviškų galūnių“ (VLKK 1997).

Kai operatyviniai asmens duomenys perduodami iš **Eurojusto Interpolui** ir valstybėms, kurios yra paskyrusios **Interpolo** narius, turėtų būti taikomas šis reglamentas, visų pirma nuostatos dėl tarptautinio duomenų perdavimo. O kitos santrumpos rašomos didžiosiomis raidėmis, pvz.: Komisija sudaro su **EUMETSAT** įgaliojimo susitarimą; Todėl derėtų aiškiai apibrėžti, koks yra **CEDEFOP** veiklos pobūdis; **SOLVIT** yra veiksmingas neteisminis problemų sprendimo mechanizmas; **ECOICOP** taip pat turėtų būti suderintas su Jungtinių Tautų **COICOP** – tarptautiniu standartu individualaus vartojimo išlaidoms pagal paskirtį klasifikuoti, todėl **ECOICOP** turėtų būti pritaikytas, siekiant jį suderinti su **JT COICOP** pakeitimais. Taip rašomos net ir santrumpos **EUROFOUND**, **EUROSUR** ar **EURODAC**, nors jos sudarytos kaip ir **Europol**, **Eurostatas** ar **Eurojustas**, t. y. iš dėmens *Euro-* ir kito žodžio pradžios, pvz.: nuo 1975 m., kai buvo įsteigtas, **EUROFOUND** atlieka svarbų vaidmenį padėdamas gerinti gyvenimo ir darbo sąlygas visoje Sąjungoje; Agentūra turėtų teikti **EUROSUR** kūrimui ir naudojimui, įskaitant sistemų sąveikumą, būtiną paramą. Išeitų, kad šie trumpiniai laikomi veikia santrumpomis nei tiesioginės ar simbolinės reikšmės pavadinimais.

Tačiau simboliniai pavadinimai gali būti rašomi didžiųjų raidžių šriftu, tai nurodoma ir ES teisės aktų rengėjams skirto LV ketvirtojoje dalyje. Vadinasi, rašymas didžiosiomis raidėmis gali rodyti, kad ES teisės aktų vertimuose skiemėninės santrumpos prilyginamos simboliniams pavadinimams. Vis dėlto tikrieji simboliniai pavadinimai čia kabutėse rašomi, plg.: *įgyvendinti programos „Copernicus“ paslaugų komponentą Komisija gali pavesti kompetentingiems subjektams, pavyzdžiui, Europos aplinkos agentūrai (EEA), Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo agentūrai (FRONTEX), Europos jūrų saugumo agentūrai (EMSA) ir Europos Sąjungos palydovų centrui (SATCEN); tuo tikslu Institucija turėtų bendradarbiauti su kitų susijusių Sąjungos iniciatyvų vykdytojais ir tinklais, visų pirma su Europos*

valstybinių užimtumo tarnybų tinklu, Europos įmonių tinklu, „**Border Focal Point**“, **SOLVIT** ir Vyresniųjų darbo inspektorių komitetu. O kabutėse rašomų skiemeninių santrumpų rasti vos keli atvejai, pvz.: *Europol* taip pat gali skirti atstovą į *VIS*, „**Eurodac**“ ir *AIS-ETIAS* patariamąsias grupes.

Priešasčių, kodėl skiemeninių santrumpų nelinkstama rašyti kaip simbolinių pavadinimų, gali būti įvairių. Kaip aptarta, esama norminamųjų neaiškumų. Be to, oficialiojo dalykinio stiliaus tekstuose, kur siekiama kuo tiksliau perteikti oficialiuosius pavadinimus, adaptavimas galėtų būti suvokiamas kaip oficialaus pavadinimo iškraipymas (Vaskelaitė 2011: 72). Iš kai kurių atvejų būtų galima spręsti, kad įtakos turi kontekstas, t. y. aplinkinės raidinės santrumpos, pvz.: Šiuo reglamentu kartu su Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2019/818 (34) sukuriama sistema, kuria užtikrinamas atvykimo ir išvykimo sistemos (toliau – **AIS**), Vizų informacinės sistemos (toliau – **VIS**), Europos kelionių informacijos ir leidimų sistemos (toliau – **ETIAS**), **EURODAC**, Šengeno informacinės sistemos (toliau – **SIS**) ir trečiųjų šalių piliečiams skirtos Europos nuosprendžių registru informacinės sistemos (toliau – **ECRIS-TCN**) sąveikumas. Kadangi tekstai verstiniai, poveikio turbūt turi ir originalas – teisės aktuose anglų kalba tokie trumpiniai irgi dažnai rašomi didžiosiomis raidėmis, pvz.: **EUROSUR** is necessary; In addition, the Commission should also rely on the European Organisation for the Exploitation of Meteorological Satellites (**EUMETSAT**) for the operation of dedicated missions in accordance with its expertise and mandate. O jei ir nerašomi, kabutėmis neskiriami, pvz.: **Eurofound** should also take account of the medium- and long-term perspectives in that context; The **ESP** should also be established to support the objectives of the **EES**, **VIS**, **ETIAS**, **Eurodac**, **SIS**, **ECRIS-TCN** and **Europol** data. Be to, tekste tiek rašomi didžiosiomis raidėmis, tiek jomis nerašomi trumpiniai vartojami kaip santrumpos – parašius visą pavadinimą pateikiami skliaustuose, pvz.: *The HICP and the harmonised index of consumer prices at constant*

tax rates (HICP-CT) should be broken down into categories of the European classification of individual consumption according to purpose (ECOICOP). O ir toliau vartojami kaip raidinės santrumpos – atstoja visą pavadinimą: *The ECOICOP should also be consistent with the UN COICOP, which is the international standard classifying individual consumption according to purpose, therefore the ECOICOP should be adapted to align it with changes to the UN COICOP.* Pateikiant visą pavadinimą, jų papildomai aiškinti neprireikia, taigi nevartojama nė paaiškinamųjų žodžių, kurių paprastai prireikia vartojant tokias santrumpas neverstiniuose tekstuose (Vaskelaitė 2011), o tai irgi neleidžia šioms santrumpoms išryškėti kaip simboliniams pavadinimams. Be to, dėl tokios pozicijos paprastai matoma ir santrumpos sąsaja su visu pavadinimu, kuris yra tiesioginės reikšmės, pvz.: CEDEFOP (pranc. *Centre européen pour le développement de la formation professionnelle*), ECOFIN (*Economic and Financial Affairs*), EUMETSAT (*European Organisation for the Exploitation of Meteorological Satellites*). Tiesa, esama ir tokių trumpinių, kuriuos su pavadinimu tesieja vienas skiemuo, kaip antai SOLVIT (*Market Problem Solving Network*) ar RAPEX (*Rapid Alert System for dangerous non-food products*), tačiau dėl originale ryškaus polinkio pateikti visą pavadinimą matyti ir jų sąsaja su visu pavadinimu. Taigi, kaip simboliniai pavadinimai nerašomi nė šie dariniai, nors juos su ilgesniu pavadinimu veikiau sieja simbolinė sąsaja, ir tas simboliškumas, kaip būtų galima spręsti iš SVPR, yra suvokiamas. Antai kaip ketvirtasis kriterijus SVPR minimas simbolinė reikšmė: „Skolintinė santrumpa pasirenkama, jei originalo kalba ji sudaryta sąmoningai siekiant santrumpai suteikti simbolinę reikšmę, o išversta simbolinės reikšmės netektų“ (SVPR 2020: 13). Vis dėlto skirti kabutėmis nė šių maža bendrybių su ilgesniu pavadinimu teturinčių santrumpų SVPR nesiūloma. Paisant sudarymo būdo, tarp skirtingais būdais sudarytų santrumpų tektų brėžti ribą, o ir rašybos darbuose skiemeningų santrumpų rašyba numatoma bendra visoms skiemeningoms santrumpoms.

Visos skiemeninės santrumpos, išskyrus kelias jau minėtas išimtis, rašomos vienodai ir nagrinėjamoje medžiagoje, tik pasirenkamas rašymas didžiosiomis raidėmis, o ne kabutėse, ir tai rodytų, kad jos labiau traktuojamos kaip santrumpos nei kaip simboliniai pavadinimai. Pagal LKRS numatytą skiemeninių santrumpų rašymo taisyklę šių darinių irgi nelinkstama rašyti, nors originalo rašyba kai kuriais atvejais tai lyg ir skatintų. Priežastys, be jau minėtų, galėtų būti su fonetiniu adaptavimu susiję norminamieji neaiškumai. Be to, LKRS pasakyta, kad skiemeninės santrumpos tik dažniausiai rašomos pirma didžiąja raide ir tik dažniausiai linksniuojamos. Šis leidinys daugiau orientuotas į bendrąją vartoseną, taigi ir iš rašymo *Elfa*, *Kuzbasas* matoma santrumpų vertimo tikriniais žodžiais galimybė jame gali būti formuluojama orientuojantis daugiau į bendrosios vartosenos tekstus, o ne į specializuotą vartoseną. Be to, ir originale, kuris verčiamiems tekstams gali turėti tiesioginio ar netiesioginio poveikio, šie trumpinimo būdu sudaryti pavadinimai pirma didžiąja raide parašomi tik kai kuriais atvejais – kitais atvejais jie rašomi didžiosiomis raidėmis, taigi traktuojami kaip santrumpos. Tačiau ir tais kitais atvejais lietuviškuose tekstuose taikomas rašymas didžiosiomis raidėmis, plg.: *Inspire should be based on the infrastructures for spatial information* ir *INSPIRE turėtų būti grindžiama valstybių narių sukurtomis erdvinės informacijos infrastruktūromis; As the three tripartite agencies, namely Eurofound, the European Agency for Safety and Health at Work (EU OSHA) and the European Centre for the Development of Vocational Training (Cedefop), address issues <...> close coordination among them is required*) ir kadangi trys trišalės agentūros, t. y. **EUROFOUND**, Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra (toliau – *ES-OSHA*) ir Europos profesinio mokymo plėtros centras (toliau – **CEDEFOP**), nagrinėja <...> klausimus, reikia, kad jos tarpusavyje glaudžiai koordinuotų savo veiklą. Tai, žinoma, gali rodyti vienos ar kitos santrumpos rašymo

vienodumo siekį, bet kartu polinkis į raidinių santrumpų rašymo būdą rodytų polinkį skiemeninių santrumpų neatriboti nuo raidinių.

Bet jas atriboti, remiantis angliškais santrumpomis, būtų keblu. Juk yra daug tokių, kurias sudarant teįtraukiamas vienas skiemo ar kelios pirmosios raidės, bet šiaip jos yra sudarytos iš raidžių, kaip antai *ECOICOP* (*European classification of individual consumption according to purpose*), *ESSPROS* (*European system of integrated social protection statistics*), *COSME* (*Competitiveness of Enterprises and small and medium-sized enterprises*), *EURES* (*European network of employment services*), *CEPOL* (*Collège Européen de Police*), taigi tokios santrumpos lietuvių kalbos rašybos darbuose pateikiamo skiemeninių santrumpų apibūdinimo – kad tai tik iš kelių pirmųjų raidžių ar skiemenų sudaryti dariniai – neatitinka. Pasitaiko santrumpų, sudarytų tepriedant papildomą raidę, kaip antai *ENISA* (*European Union Agency for Network and Information Security*). Kaip jau atskleista aptariant raidines santrumpas, vartojama ir daug vien tik iš raidžių sudarytų santrumpų, kurios vis dėlto nėra sudarytos lietuvių kalbos rašybos darbuose minimu būdu – iš kiekvieno žodžio pirmųjų raidžių, pavyzdžiui, *PRADO* (*Public Register of Authentic Travel and Identity Documents Online*). Be to, kaip minėta šiame skyriuje, yra imant tik vieną kurio nors pavadinimo žodžio skiemenį sudaromų santrumpų. Taigi, lietuvių kalbos rašybos darbuose pagal sudarymo būdą brėžiamą ribą brėžti tarp anglišku santrumpų būtų keblu. Nagrinėjamoje vartosenoje ji ir nebrėžiama – nei rašybos, nei vertimo požiūriu. Visos tokios santrumpos rašomos vienodai ir neverčiamos, įskaitant ir sudarytas iš pirmųjų raidžių, pavadinimo žodžius praleidžiant. Nagrinėjama imtis išryškina bene vienintelę santrumpą *NAFTAP* (**n**etiesiogiai **a**pskaičiuotos **f**inansinio **t**arpininkavimo **p**aslaugos), kuri ne perrašyta iš

originalo, o sudaryta iš lietuviško pavadinimo, tačiau, galimas daiktas, sekant originalu¹⁹. Vienoda skirtingai sudarytų santrumpų traktuotė ES teisės aktų vertimuose rodytų, kad, jei ir taikoma skiemeninės santrumpos samprata, skiemenine santrumpa veikiau laikoma skiemenimis galima skaidyti ar kaip skiemuo galima tarti, o ne iš skiemenų sudaryta santrumpa.

R. Marcinkevičienė straipsnyje apie akronimus mini kitokią anglišių santrumpų prigimtį: sudarant jas, raidžių deriniai parenkami taip, kad juos būtų lengva išarti, todėl dažnai nesilaikoma anksčiau buvusios tvarkos imti tik savarankišių žodžių, tik pirmąsias raides ir tik natūralia jų eilės tvarka (*ADLA – Danish Association for Applied Linguistics*)²⁰, be to, siekiant lengvai skaitomo raidžių derinio, bandoma ir patį pavadinimą sugalvoti tokį, kad jį sutrumpinus išeitų jau kalboje esantis ir reikšmę turintis žodis, pavyzdžiui, *Speech and Language Technology – SALT* (Marcinkevičienė 2003: 92). Išeitų, kad anglišioms santrumpoms aktualus ne santrumpos sudarymo būdo, o garsinės sandaros kriterijus, kuris tame straipsnyje aiškinamas kaip panašumo į žodį siekis. Tačiau toks kriterijus tarp santrumpų brėžtų kitą ribą, nei ją linkstama brėžti lietuvių kalbos rašybos darbuose iškeliamu santrumpų skirstymu į raidines ir skiemenines. Toliau bus nagrinėjama, ar šis kriterijus svarbus verčiant ES teisės aktų santrumpas.

¹⁹ Nustatyti tikrąjį sudarymo būdą sunku, nes santrumpa *FISIM* gali būti sudaryta tiek iš pirmųjų raidžių (*financial intermediation services indirectly measured*), tiek įtraukiant vieno žodžio dvi pirmąsias raides (*financial intermediation services indirectly measured*).

²⁰ Pagal tai autorė skiria senuosius, arba griežtuosius, ir naujuosius, arba laisvuosius, akronimus (Marcinkevičienė 2003: 92).

7. GARSINĖ SANDARA

Atrodytų, kad verčiant triraides santrumpas garsinės sandaros kriterijus nėra svarbus. Antai tarp gausios lietuviškų santrumpų grupės pasitaiko tiek kaip skiemuo ar trumpas žodis galimų ištarti santrumpų (*EGA, EKA, EPI, EBI, EIF, EKS, NAC, SUB, TAB, TAS, AIF, AIS*), tiek tokių, kurios skiemens ar skiemenų derinio nesudaro (*AGS, AKM, BKI, EEB, EAA, ECB, EPF, EPP, EŽF, IIP, MVĮ, NKI, NRI, NVO, PPI, PPO, SVA, TDO, UŠT, UPF*) ar apskritai yra sudarytos iš vienu priebalsių (*BNP, BPM, BVP, DFP, DPS, DTD, DTM, FST, KRS, GTV, MKR, MPT, NCB, PGP, PGS, PRF, PSS, PVB, TDS, TVF, TVR*). Tokių yra ir tarp nelietuviškos kilmės santrumpų, plg. *CEN, GEO, IPA, SIS, WAL, WAM, ISO* ir *CPC, DNS, BGP, SMS, SPC, DNR, DFI, ETF*.

Tačiau keturraidžių santrumpų grupėje akivaizdžiai nusveria kaip žodis galimos perskaityti santrumpos. Tarp jų daugiausia nelietuviškų: *EIPA, EASA, EIPA, EMSA, ESMA, SEPA, EMAS, EURI, FADO, NACE, NATO, CIFE, CISE, NATO, EPPO, EASO, EURI, OLAF, ACER, EPER, IFAC, ITER, IBAN*. Kitas galima perskaityti kaip vienskiemenį žodį: *GATS, GATT, LETS, GMES, FATF, TLAC, PEPP, SLIM*. Tokių daugiausia ir tarp penkieraidžių: *BEREC, GEOSS, ECRIS, EONIA, LIBOR, ELTIF, ETIAS, IOSCO, NARIC, SIENA, EIOPA*. Tokia ir šešiaraidė *CEIOPS*.

Tačiau kaip skiemuo ar skiemenų derinys ištariamų santrumpų yra ir tarp verčiamųjų. Tokios yra keturraidės *BEPS, BIAS, AIFV, EBPO, ESBO, EIVT, EŽKA, ELPA ESIL, ŽOFI, PINO, EFPIS, NMAC, TAST, PATM, SESV*. Jas palyginus su originale pateiktomis santrumpomis matyti, kad jei patogesnis tarti ar panašus šiuo požiūriu derinys susidaro lietuvių kalboje, santrumpą linkstama versti, pvz.: *BEPS* (plg. *CEAS*), *BIAS* (plg. *SEIS*), *AIFV* (plg.

AIFM), *EŽKA* (plg. *EFKA*), *ELPA* (plg. *EFTA*), *ESIL* (plg. *ESIS*), *ŽOFI* (plg. *FIFG*), *PINO* (plg. *WIPO*), *EFPI* (plg. *ESFS*), *NMAC* (plg. *CNACs*), *TAST* (plg. *IASB*). Penkiaraidžių lietuviškų tipiniu raidiniu būdu sudarytų santrumpų nedaug, bet *ENADS*, *ESAPP*, *EFPI*, *EŽUGF*, *EOEVT* irgi yra galimos tarti kaip žodis.

Tokie duomenys rodo, kad garsinės sandaros kriterijus svarbus. Tai atskleistų ir ES vertėjams skirta priemonė EVPR, kurioje garsinė sandara kaip santrumpos pasirinkimo kriterijus yra paminėta: skolintinė santrumpa gali būti pasirenkama, jei lietuviška santrumpa yra ilga, sudėtinga ir sunkiai ištariama (SVPR 2020: 13). Tiesa, šis kriterijus minimas tik kaip šeštasis, tačiau tame pat leidinyje pateikiamas santrumpų skirstymas pagal žymimąjį objektą rodo, kad tarp skolintinių santrumpų paprastai atsiduria kaip skiemuo ar skiemenų derinys galimos tarti santrumpos, o tarp lietuviškųjų – tokios galimybės nesudarančios santrumpos, dažnai priebalsinės. Antai skiriant tarptautinių organizacijų pavadinimų pogrupį, kaip skolintinės minimos *PIF*, *ASEAN*, *NAFO*, *ICES*, skiriant Tarybos sudėčių pogrupį – *COMPET*, *EPSCO*, *EYCS*, *ECOFIN*, Tarybos parengiamųjų organų pogrupį – *EUMS*, *CATS*, *SCIFA*, *COSI*, Tarybos darbo grupių pogrupį – *DROIPEN*, *COASI*, *COMET*, decentralizuotųjų ES įstaigų pogrupį – *EIGE*, *EASO*, *SATCEN*, *BEREC*, sistemų pavadinimų grupę – *CARE*, *GEANT*, *TRACES*, *PRADO*, *SITC*, *NACE klasifikatorius*, *EURIX* ir kt. (EVPR 2020: 13–24). O kaip lietuviškos minimos *TTT*, *TGS*, *PPK*, *EPK*, *EFK*, *PSK*, *TBTR*, *BJVT*, *DPPK*, *BJVSBT*, *EESRK*, *EJRŽF* ir kt. Šalia pateikiamos angliškosios santrumpos (atitinkamai *ICJ*, *GSC*, *TPC*, *EPC*, *EFC*, *PSC*, *ICTY*, *CBSS*, *BSSSC*, *KLDR*, *EESC*, *ESKK*, *EMFF*) parodo, kad jos lengvo tarti garsų derinio nesudaro. Išeitų, kad linkstama versti tas santrumpas, kurios originale nesudaro patogaus tarti garsų derinio, o jei toks derinys susidaro, jo ardyti nelinkstama. Beje, tai numatytų ir dar vienas SVPR skiriamas kriterijus (trečiasis) – atpažįstamumo: „Skolintinė santrumpa gali būti

pasirenkama, jei ją išvertus į lietuvių kalbą gali pasunkėti komunikacija“ (SVPR 2020: 12). Tiesa, jį suformulavus užsimenama apie tam tikras specializuotas sritis, logotipus, prekių ženklus, ir tai rodytų, kad veikiausiai turimos omenyje būtent tų sričių santrumpos.

Tačiau iš realiosios vartosenos analizės paaiškėjo, kad neverčiamos ir visos sąmoningai siekiant panašumo į žodį sudarytos santrumpos: *EASA*, *ESCO*, *EQAR*, *EMAS*, *ECVET*, *EQAVET*, *PRADO*, *TEMPO*, *SIENA*, *INSPIRE*, *CEPOL*, *SATCEN*, *SOLVIT*, *INTCEN*, *COSME*, *ESSPROS*, *RAPEX* ir kt. Jas juolab galima ištarti kaip žodžius ar skiemenis, nes tokio panašumo siekiama sąmoningai. Taip aiškėtų, kad ribą tarp santrumpų vertimo požiūriu brėžia ne santrumpos sudarymo būdas, o jos garsinė sandara. Ir, sprendžiant iš 100 teisės aktų, toks kriterijus yra bene ryškiausias. Šio polinkio išimčių rasta nedaug. Antai neišverstos 5 anglų kalboje iš priebalsių sudarytos keturraidės santrumpos: *CMFB* (Pinigų, finansų ir mokėjimų balanso statistikos komitetas), *CPSS* (Mokėjimo ir atsiskaitymo sistemų komitetas), *ECTC* (Europos kreditų perkėlimo sistema), *SLTD* (Interpolo pavogtų ir pamestų kelionės dokumentų duomenų bazė) ir *IPPC* (Taršos integruota prevencija ir kontrolė). Tačiau iš penkieraidžių originalo kalba paliktos tik *ICSMS* (rinkos priežiūros informacinė ryšių sistema) ir *ECMWF* (Europos vidutinės trukmės orų prognozės centras). Tokios išimtys gali būti nulemtos kitų veiksnių, kaip antai šaltinio ar paplitimo kriterijaus, kurių pastarasis SVPR numato, kad nelietuviška gali būti vartojama keliose kalbose paplitusi santrumpa.

Įtakos gali turėti ir žymimojo objekto kriterijus – vieną objektą žyminčias santrumpas siekiama vertimo požiūriu traktuoti vienodai. Kita vertus, iš vartosenos savaime išryškėjantis kriterijus, orientuotas į garsinę sudėtį, gali būti atsakymas, kodėl mėginimas numatyti vienodas žymimųjų objektų grupėms santrumpas nėra sėkmingas. Juk ir realioji santrumpų vartoseną atskleidžia, kad siekiant panašumo į žodį gali būti sudaromos įvairių objektų pavadinimų

santrumpas – tiek organizacijų (*EIPA* – Europos viešojo administravimo institutas, *BEREC* – Europos elektroninių ryšių reguliuotojų institucija), tiek sistemų ar tinklų (*GEOSS* – Pasaulinė Žemės stebėjimo sistemų sistema, *ECRIS* – Europos nuosprendžių registrų informacinė sistema), tiek dokumentų, programų, priemonių (*GATS* – Bendrasis susitarimas dėl prekybos paslaugomis, *SIENA* – Saugaus keitimosi informacija tinklo programa, *EURI* – Europos Sąjungos ekonomikos gaivinimo priemonė), tiek numerių, kodų, rodiklių (*IBAN* – tarptautinis banko sąskaitos numeris, *EURIBOR* – euro tarpbankinės rinkos palūkanų norma) ar kt. Ir atvirkščiai: visų šių objektų santrumpų gali būti pasidaryta ir panašumo į skiemenį ar žodį nesiekiant, pvz.: *CPSS* – Mokėjimo ir atsiskaitymo sistemų komitetas, *ECTS* – Europos kreditų perkėlimo sistema, *SLTD* – Interpolo pavogtų ir pamestų kelionės dokumentų duomenų bazė, *EFSD* – Bendro nuostolių padengimo pajėgumo sąlygų dokumentas. Tiesa, sisteminiams dariniams pavadinti įprasta dirbtiniai kurti į žodį panašius pavadinimus, ir tai paaiškintų, kodėl tarp ilgesnių ar ne iš pirmųjų pavadinimo raidžių sudarytų nelietuviškų santrumpų daug sistemų pavadinimų. Tačiau panašumo į žodį net ir anglų kalboje nesiekama trumpinant terminus, o tai paaiškintų, kodėl terminų santrumpas sudaro didžiąją lietuviškųjų santrumpų dalį.

Garsinės sandaros aspektas, kaip aiškėjo iš santrumpų klasifikacijos aptarimo, atsispindi ir lietuvių kalbos rašybos darbuose. LKRS šiuo požiūriu santrumpas neklasifikuojamas, teskiriamos raidinės ir skiemeninės, tačiau aptariant raidines numatoma nevienoda jų tarimo galimybė: vienos skaitomos kiekvieną raidę tariant atskirai, kitos – suliejant garsus, taigi kaip skiemuo ar žodis (*TASS*, *FIAT*, *NATO*, *ELTA*). Linksniavimo galimybė irgi numatoma skirtinga: tariamosios suliejant garsus gali būti linksniuojamos (*TASS-o* arba *TASS'o pranešimas*), o tas, kurios turi moteriškosios giminės galūnę, net teikiama rašyti pirma didžiąja raide (*Elta*), taigi kaip

pavadinimą (LKRS 1992: 74). Tai rodytų šių santrumpų artimumą skiemeninėms santrumpoms²¹, o kartu rodytų, kad garsinės sandaros kriterijus tarp santrumpų brėžia kitą ribą, nei ji čia pat brėžiama pagal sudarymo būdą: panašumo į žodį neturinčios santrumpos (skaitomos raidiškai) ir labiau žodinės santrumpos, apimančios skaitomas suliejant garsus raidines santrumpas ir skiemenines santrumpas. O vienas klasifikacijos ištakas paaiškinantis straipsnis, rašytas anuometinėmis lietuvių kalbos gyvavimo aplinkybėmis, rodytų, kad pastaruosius du pogrupius sieja dar ir nelietuviška kilmė, arba nebūdingumas lietuvių kalbai.

Santrumpų aptarimas jau šiomis kalbos gyvavimo aplinkybėmis (Marcinkevičienė 2003; Kazlauskienė 2008; Vaskelaitė 2011, 2020) rodo, kad suliejant garsus galimos perskaityti raidinės santrumpos, kaip antai *SEPA*, *OPEC*, *EONIA*, jau yra tapusios įprastinėmis, o rusiškais pavyzdžiais iliustruotos ir nebūdingomis lietuvių kalbai laikytos skiemeninės yra aktualios ir pakitus kalbos gyvavimo aplinkybėms, gal net tapusios aktualesnėmis (plg. LKRS pateikiamą vienintelį skolintinės pavyzdį *Kuzbasas* ir XXI a. darbuose paprastai pateikiamus pavyzdžius *Eurostatas*, *Europolas*, *Unikodas*, *Euratomas*, *ECOFIN*, *TARGET*, *BUCOM* ir kt.). Tokioms santrumpoms plintant, kaip būtų galima spręsti iš 2003 m. rašyto R. Marcinkevičienės straipsnio, kuriame, remiantis daugiausia nelietuviškais santrumpomis ir nelietuviška jų samprata, kelta mintis vienodai vertinti visas kaip žodžius galimas tarti santrumpas, aktualesnis nei sudarymo būdas turėtų tapti garsinės sandaros aspektas. Išnagrinėtoji vartoseną, su nelietuviškais santrumpomis turinti tiesioginę sąsają, rodo, kad jis išties tampa aktualus – nors formuluojama

²¹ Vėlesniuose darbuose šią išimtį linkstama naikinti: A. Kazlauskienės straipsnyje tokiu būdu sudarytas raidines santrumpas siūloma rašyti kaip ir kitas raidines, pavyzdžiui, *BAFTA*-os (Kazlauskienė 2008: 73), o kitame darbe toks rašymas minimas kaip pagrindinis (Linkevičienė 2013: 29).

įvairiausių šių vartoseną reguliuojančių kriterijų, vis dėlto vertimo požiūriu riba tarp santrumpų brėžiama daugiausia garsinės sandaros pagrindu.

Žinoma, išnagrinėtoji vartoseną yra rašytinės kalbos vartojimo sritis, taigi jai turėtų būti aktualu ne patogumas santrumpą tarti, o tai, kad tokios santrumpos, būdamos panašios į žodžius, kaip ir tikriniai žodžiai atlieka įvardijamąją, individualizuojamąją funkciją (plg. Jakaitienė 2010: 264) – leidžia atskirti to paties tipo objektus vienus nuo kitų.

IŠVADOS

Nors naujesniuose lietuvių kalbos rašybos darbuose ribą tarp santrumpų daugiausia mėginama brėžti sandaros pagrindu, ištyrus jų vertimo polinkius aiškėja, kad ta riba veikia brėžiama garsinės sandaros, lemiančios santrumpos panašumą ar nepanašumą į žodį, pagrindu.

Ištirtoji vartoseną turi tiesioginę sąsają su angliškėmis santrumpomis, kurioms šis aspektas itin aktualus, tačiau jį, nors ir netiesiogiai, atspindi ir lietuvių kalbos rašybos skyriuose pateikiamas santrumpų aptarimas: nors pagal sandarą (ir rašybą, kaitymo galimybes) skiriamos raidinės ir skiemeninės santrumpos, bendrą rašymo ir kaitymo galimybių numatoma galimoms tarti suliejant garsus, taigi panašioms į žodį, santrumpoms ir skiemeninėms santrumpoms. Tiesa, iš vieno ankstesniu laikotarpiu rašyto straipsnio irgi aiškėja, kad pastarosios santrumpos daugiausia yra svetimkilmės. Taip pat aiškėja, kad lietuvių kalbos rašybos skyriuose teikiama santrumpų klasifikaciją veikiausiai yra nulėmęs siekis apimti tiek lietuviškas, tiek nelietuviškos kilmės, bet lietuvių kalboje vartojamas santrumpas.

Tačiau kilmės požiūriu santrumpos rašybos skyriuose neklasifikuojamos ir neaptariamoms, taigi nė nelietuviškųjų santrumpų vertimo kriterijaus juose neformuluojama. Suformuluotas norminamąją galią turinčiame VLKK nutarime, orientuotas į trumpinamojo pavadinimo paplitimą, apima tik raidines santrumpas, nėra orientuotas į verčiamus tekstus ir pakankamai aiškus. Aiškumo trūkstant, o santrumpų vartojimui smarkiai išsiplėtus, vartosenoje ieškoma savų kriterijų.

Išnagrinėtoje vartosenoje suformuluotą norminamąjį kriterijų keblu taikyti ir dėl jos ypatumų – tai teisės aktai, kurių rengimas yra reglamentuojamas ir koordinuojamas, ir reglamentuojama ne Lietuvos, o daugiakalbės aplinkos lygmeniu. Tokiomis sąlygomis funkcionuojanti vartosena atskleidžia, kad ir santrumpų vartojimą reguliuoja ne tik lingvistiniai, bet ir instituciniai veiksniai. Tačiau, kaip matyti iš santrumpų vartojimo praktiką ES institucijose apibendrinančio ir rekomendacijas vertėjams teikiančio darbo, ieškoma ir lingvistinių kriterijų, juos mėginama derinti tarpusavyje.

Vis dėlto iš pačios vartosenos, t. y. teisės aktų vertimų į lietuvių kalbą, kaip ryškiausias iškyla santrumpos garsinės sandaros kriterijus, lemiantis panašumą ar nepanašumą į žodį: galimas ištarti kaip vienskiemenį ar iš daugiau skiemenų sudarytą žodį santrumpas vertimo požiūriu linkstama traktuoti vienodai ir skirti nuo tokių galimybių nesudarančių santrumpų. Šis kriterijus aktualus anglų kalbai, kurioje vadinamuosius akronimus linkstama sudaryti siekiant galimo tarti garsų derinio – beprasmiu ar sudarančio tikrą žodį. Rašytinei kalbai taip sudarytos santrumpos aktualios tuo, kad, būdamos panašios į žodžius, kaip ir tikriniai žodžiai atlieka įvardijamąją, individualizuojamąją funkciją – leidžia skirti to paties tipo objektus.

Tačiau kartu jos turi ir ilguosius atitikmenis, t. y. vartojamos kaip ilgesnių pavadinimų santrumpos. Kadangi verčiamame originale tie atitikmenys visada pateikiami, o iš jų matyti

trumpinamojo pavadinimo ir trumpinio sąsaja, ES teisės aktų vertimuose net ir su ilguoju pavadinimu maža sąsajų teturinčių trumpinių pagal rašybą nelinkstama atriboti nuo raidinių santrumpų. Kitaip tariant, rašybos požiūriu vienodai traktuojamos visos santrumpos. Tam įtakos gali turėti šis originalo ypatumas, taip pat norminamieji neaiškumai ar kiti veiksniai, tačiau svarbi priežastis gali būti ir vertimo išryškinamas kriterijus: kaip svarbiausiam ryškėjant garsinės sandaros (žodiškumo) kriterijui, vadovaujantis sudarymo būdo kriterijumi tarp santrumpų lietuvių kalbos rašybos darbuose linkstama brėžti riba tampa nebeadekvati.

ŠALTINIAI¹²²

Europos Centrinio Banko reglamentai

(EB) Nr. 1745/2003

(EB) Nr. 2548/2000

(ES) 2017/1539

(ES) 2020/2004

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos

(ES) 2015/2366 2001/29/EB

2006/123/EB 2007/2/EB

(ES) 2019/879 2004/48/EB

2006/43/EB 2009/65/EB

²² ES teisės aktų pavadinimai pateikiami sutrumpinti. Teisės akto priėmimo datą rodo prieš pasvirąjį brūkšnį ar po jo parašyti metai.

2011/61/ES	(ES) 2019/1238
2014/17/ES	(ES) 2019/127
2014/65/ES	(ES) 2019/128
(EB) 2516/2000	(ES) 2019/1896
(EB) Nr. 1082/2006	(ES) 2019/515
(EB) Nr. 1161/2005	(ES) 2019/816
(EB) Nr. 1221/2002	(ES) 2019/817
(EB) Nr. 1221/2009	(ES) 2019/881
(EB) Nr. 1445/2007	(ES) 2020/1041
(EB) Nr. 451/2008	(ES) 2020/1043
(EB) Nr. 924/2009	(ES) 2020/1503
(ES) 2015/2219	(ES) 2020/2092
(ES) 2016/1037	(ES) 2020/2220
(ES) 2016/2135	(ES) 2020/2221
(ES) 2016/792	(ES) 2020/2222
(ES) 2016/794	(ES) 2020/2224
(ES) 2016/942	(ES) 2020/493
(ES) 2017/1131	(ES) 2020/558
(ES) 2017/1601	(ES) 2020/698
(ES) 2018/1727	(ES) 2020/852
(ES) 2018/1860	(ES) 2020/873
(ES) 2018/1971	(ES) Nr. 1052/2013
(ES) 2019/1024	(ES) Nr. 1092/2010
(ES) 2019/1156	(ES) Nr. 1094/2010

(ES) Nr. 1173/2011	(ES) Nr. 472/2013
(ES) Nr. 1233/2011	(ES) Nr. 603/2013
(ES) Nr. 1287/2013	(ES) Nr. 604/2013
(ES) Nr. 1288/2013	(ES) Nr. 806/2014
(ES) Nr. 1304/2013	(ES) Nr. 909/2014
(ES) Nr. 2015/760	(ES) Nr. 912/2010
(ES) Nr. 236/2012	(ES) Nr. 978/2012
(ES) Nr. 260/2012	(ES, Euratomas) Nr. 883/2013
(ES) Nr. 331/2014	2009/138/EB
(ES) Nr. 377/2014	
Komisijos reglamentai	Tarybos direktyvos
(EB) Nr. 1889/2002	2001/115/EB
(EB) Nr. 264/2000	2008/9/EB
(EB) Nr. 27/2004	(EB) Nr. 2012/2002
(EB) Nr. 498/2007	(EB) Nr. 479/2009
(ES) 2020/1434	(EB) Nr. 58/2003
(ES) 2020/2008	(ES) 2020/521
(ES) 2020/2097	(ES) 2020/672
(ES) Nr. 220/2010	(ES) 2020/699
(EB) 10/2008	(ES) Nr. 1024/2013
	(ES) Nr. 407/2010
	(ES, Euratomas) 2020/2093
	(EB) Nr. 2182/2004

LITERATŪRA

- DUK 2020: *Dažnai užduodami klausimai apie IATE*. Prieiga per internetą: <https://iate.europa.eu/faq> [žiūrėta 2020 12 20].
- Grigas Gintautas 2006: Santrumpos terminijoje. – *Terminologija* 13, 194–199.
- Grigas Gintautas 2011: *Kompiuterijos santrumpos: skolinimasis, vertimas, tarimas*. Prieiga internete: <http://www.vlkk.lt/naujienos/kitos-naujienos/kompiuterijos-santrumpos-skolinimasis-vertimas-tarimas> [žiūrėta 2020 11 06].
- IATE 2020: *IATE. European Union Terminology*. Prieiga internete: <https://iate.europa.eu>.
- KancKP 2000: *Kanceliarinės kalbos patarimai*, 4-asis (2-asis patais. ir papild.) leid., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų institutas.
- Kazlauskienė Asta 2008: Santrumpos, sutrumpinimai, simboliai. – *Specialybės kalba: terminija ir studijos*, Vilnius: MRU leidykla, 69–75.
- KK 1989: Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimas „Dėl raidinių santrumpų“ (1989 m. kovo 23 d.). – *Kalbos kultūra* 59, 9–10.
- Klimavičius Jonas 1964: Žodžių ir žodžių junginių trumpinimo būdai. – *Kalbos kultūra* 6, 39–43.
- LKRS 1992: *Lietuvių kalbos rašyba ir skyryba*, 2-asis patais. fotogr. leid. Vilnius: Mokslas.
- LKŽin 1998: *Lietuvių kalbos žinynas*, Kaunas: Šviesa.
- LV – *Institucijų leidinių rengimo vadovas*. Prieiga internete: <http://publications.europa.eu/code/lt/lt-000900.htm> [žiūrėta 2019 12 20].
- Marcinkevičienė Rūta 2003: Santrumpos – akronimai – nauji žodžiai. – *Kalbos kultūra* 76, 89–93.
- Pažūsis Lionginas 2014: *Kalba ir vertimas*, Vilnius: Vilniaus universitetas.

SVPR – *Santrumpų vartojimo į lietuvių kalbą verčiamuose ES dokumentuose praktika ir rekomendacijos*. 2020 04 08. Prieiga internete:

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/lithuanian-resources-guideline_abbreviations_in_eu_documents.pdf [žiūrėta 2020 12 20].

TŽŽ 2013: *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius: Alma littera, 2013.

Vaskelaitė Ramunė 2011: Santrumpos: samprata ir sintaksinė vartosena. – *Kalbos kultūra* 84, 60–97.

Vaskelaitė Ramunė 2019: *Simboliniai pavadinimai: samprata, grupės sudėtis, rašymas*: mokslo studija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internete: <http://lki.lt>.

Vaskelaitė Ramunė 2020: Santrumpos. Klausimai ir atsakymų paieškos. – *Gimtoji kalba* 2020, 3–9.

VLKK 1997: *Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimas „Dėl lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos“* (1997 m. birželio 19 d., Nr. 60). Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt>.

VLKK 2000: *Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimas „Dėl Europos bendrijų pavadinimų ir valstybių Europos Sąjungos narių bendradarbiavimo sričių pavadinimų santrumpų“* (2000 m. spalio 26 d., Nr. 2 (76). Prieiga internete: <http://www.vlkk.lt/vlkk-nutarimai/nutarimai>.

VLKK 2004: *Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimas „Dėl įmonių, įstaigų ir organizacijų simbolių pavadinimų darymo taisyklių patvirtinimo“* (2004 vasario 2 d., Nr. N-2 (91). Prieiga internete: <http://www.vlkk.lt/vlkk-nutarimai>.

VLKK 2007: *Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimas „Dėl simbolių pavadinimų linksniavimo“* (2007 m. balandžio 5 d., Nr. N-1(110). Prieiga internete: <http://www.vlkk.lt/vlkk-nutarimai>.

VLKK 2016: Protokolinis nutarimas dėl rekomendacijos „Dėl autentiškų asmenvardžių gramatinimo“ (2016 m. gegužės 26 d., Nr. Pn-3). Prieiga internete: <http://www.vlkk.lt/vlkk-nutarimai/protokoliniai-nutarimai/rekomendacija-del-autentisku-asmenvardziu-gramatinimo>.

VV – *Europos Sąjungos institucijų vertimo į lietuvių kalbą vadovas*. Prieiga internete: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/about_the_european_commission/what_the_european_commission_does/documents/interinstitutional_translation_guide_lt.pdf [žiūrėta 2020 12 20].

Zemlevičiūtė Palmira 2018: Kitų kalbų poveikis lietuviškai informatikos ir kompiuterijos terminijai. – Albina Auksoriūtė, Jolanta Gaivenytė-Butler, Solvita Labanauskienė, Asta Mitkevičienė, Robertas Stunžinas, Alvydas Umbrasas, Palmira Zemlevičiūtė. *Lietuviškos informatikos ir kompiuterijos terminijos tyrimai*, 150–307.

Gauta 2020 11 20

Priimta 2020 12 28

TRANSLATION OF ABBREVIATIONS IN EU LEGISLATION:
CRITERION ISSUE

Summary

Abbreviations in the normative linguistic work are considered as an orthography level object, therefore they are discussed in orthography sections. However, this discussion alone makes it clear that it is difficult to restrict it to the level of an orthography – the structure of abbreviations, origin, relationship with names and other issues are dealt with as well. The purpose of the orthography sections in their turn is to provide orthographic rules, so these questions are just touched instead of being analyzed in a more detailed manner. Moreover, they are not dealt with in the works focused on other linguistic levels. The recent use of abbreviations is extremely abundant, including non-Lithuanian abbreviations, the peculiarities of which in their formation, declension and orthography coincide with the mentioned sections of the Lithuanian language orthography only partially, leads to various uncertainties in use.

The article analyzes one of the uncertainties: the issue of translation of abbreviations and acronyms. As the texts of administrative style, namely translations of EU legal acts (directives and regulations) were selected for the analysis, attention is focused on the translation criteria, i.e. seeks to find out what leads in a translation to the selection of a Lithuanian or non-Lithuanian abbreviation. In this respect, two types of abbreviations are considered in the works of the Lithuanian language orthography: Abbreviations (acronyms) formed from the first letters of the words of the name (*EU, ECB, OECD*) and abbreviations formed by several first letters or syllables of a name (*Eurostat, Eurodac, Interpol*). It becomes clear that various factors may influence

whether the abbreviations are to be translated, but the criterion of a similarity to a word or a name plays a significant role, i.e. the abbreviations with such similarity, even if they are composed solely of letters, are tend to be left in the same way as they were used in the original language. Thus, from the point of view of translation, the boundary drawn between the abbreviations does not coincide with the boundary that is drawn between them in the Lithuanian language orthography works based on their structure.

There is also a lack of conformity with the other limits provided in orthography works, such as based on orthography, inflection, relation to symbolic names. The article pays less of attention to such aspects while giving focus on the translation criteria, but they arise as problematic and unsolved issues in a normative attitude.

KEYWORDS: acronym, syllabic abbreviation, proper names, generic names, symbolic names.

RAMUNĖ VASKELAITĖ

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius

ramune.vaskelaite@lki.lt